



# MEDYCINA DYDAKTYKA WYCHOWANIE

ISSN 0137-6543

ROK XLIV

WARSZAWSKI UNIWERSYTET MEDYCZNY

NR 1/2012

## Zespół redakcyjny:

**Prof. dr hab. Stefan Kruś** – redaktor honorowy  
**Dr hab. Izabela Strużycka** – redaktor naczelny  
**Dr Dariusz Kawecki** – z-ca redaktora naczelnego  
**Mgr Cezary Ksel** – sekretarz redakcji

## Rada Programowa i Naukowa:

Prof. dr hab. **Marek Krawczyk** – Rektor Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, prof. dr hab. **Sławomir Majewski** – Prorektor ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą, dr hab. **Sławomir Nazarewski** – Prorektor ds. Klinicznych, Inwestycji i Współpracy z Regionem, prof. dr hab. **Anna Kamińska** – Prorektor ds. Kadr, prof. dr hab. **Marek Kulus** – Prorektor ds. Dydaktyczno-Wychowawczych, prof. dr hab. **Mirosław Wielgoś** – Dziekan I Wydziału Lekarskiego, prof. dr hab. **Renata Górka** – Prodziekan ds. Oddziału Stomatologicznego, prof. dr hab. **Jerzy A. Polański** – Dziekan II Wydziału Lekarskiego, dr hab. **Kazimierz Szopiński** – Prodziekan ds. Oddziału Nauczania w Języku Angielskim, prof. dr hab. **Marek Naruszewicz** – Dziekan Wydziału Farmaceutycznego, prof. nadzw. dr hab. **Zdzisław Wójcik** – Dziekan Wydziału Nauki o Zdrowiu, prof. dr hab. **Zbigniew Gaciong** – Dziekan Centrum Kształcenia Podyplomowego.

## Wydawca:

Warszawski Uniwersytet Medyczny,  
Senacka Komisja ds. Informacji Naukowej i Wydawnictw

## Adres redakcji:

ul. Żwirki i Wigury 61, 02-091 Warszawa  
tel. (22) 57 20 615  
e-mail: mdw@wum.edu.pl  
http://mdw.wum.edu.pl

## Zdjęcia:

Dział Fotomedyczny WUM  
Prawa autorskie zastrzeżone. Żadna część publikacji nie może być powielana bez zgody Wydawcy. Redakcja nie zwraca materiałów niezamówionych, zastrzega sobie prawo redagowania i skracania tekstów.

## Skład i druk:

Oficyna Wydawnicza WUM  
ul. Pawińskiego 3, 02-106 Warszawa  
tel. (22) 57 20 327, fax (22) 57 20 380  
e-mail: oficynawydawnicza@wum.edu.pl  
http://oficynawydawnicza.wum.edu.pl

Nakład: 500 egzemplarzy

CZASOPISMO JEST PUNKTOWANE W SYSTEMIE INDEX COPERNICUS

## Spis treści

### Z ŻYCIA WARSZAWSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO

<i>Cezary Ksel</i>	
Pierwsza Dama Anna Komorowska na wmurowaniu kamienia węgielnego pod Szpital Pediatryczny WUM.....	2
<i>Dział Współpracy z Zagranicą</i>	
Wizyta w Warszawskim Uniwersytecie Medycznym gości ze Smoleńska .....	5
<i>Zespół Katedry i Kliniki Neurologii</i>	
Seminars in Invasive Stroke Treatment z udziałem dr. Stefana Rohde.....	7
<i>Cezary Ksel</i>	
Wystawa „Maria Skłodowska-Curie w służbie nauki wczoraj i dziś” .....	8
<i>Elwira Zielińska</i>	
Z Senatu WUM.....	9

### HISTORIA

<i>Józef Knap</i>	
Historia Katedry i Zakładu Epidemiologii Akademii Medycznej w Warszawie i Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (1918-1919 oraz 1950-2011) .....	12

### OPINIE

<i>Joanna Gotlib</i>	
Opinie studentów pielęgniarstwa na temat realizacji zajęć dydaktycznych z przedmiotu „Prawo w ochronie zdrowia” w formie kursu e-learningowego .....	19

### NAUKA

Terminy obron prac doktorskich.....	24
-------------------------------------	----

### DYDAKTYKA

<i>Joanna Gotlib, Dariusz Białoszewski, Anna Mosiołek, Filip Dąbrowski</i>	
Analiza opinii studentów i nauczycieli akademickich Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego na temat kształcenia przez Internet ...	25

## Pierwsza Dama Anna Komorowska na wmurowaniu kamienia węgielnego pod Szpital Pediatryczny WUM

W obecności Pierwszej Damy Pani Anny Komorowskiej i Prezydent Warszawy Pani Hanny Gronkiewicz-Waltz wmurowano kamień węgielny pod budowę Szpitala Pediatrycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego.

Wmurowanie kamienia węgielnego, które odbyło się 10 stycznia 2012 roku, było kolejnym etapem na drodze do otwarcia w Warszawie nowoczesnego szpitala dla dzieci. Na zaproszenie Rektora Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego prof. Marka Krawczyka w tej wyjątkowej uroczystości udział wzięli: Pierwsza Dama RP Pani Anna Komorowska, Prezydent Warszawy Pani Hanna Gronkiewicz-Waltz, doradca Prezydenta RP – dr Maciej Piróg, Arcybiskup Henryk Hoser. Ministra Zdrowia reprezentowali podsekretarze stanu: Cezary Rzemek oraz Andrzej Włodarczyk, natomiast w imieniu Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego w uroczystości brał udział prof. Maciej Banach. W miejscu budowy Szpitala Pediatrycznego pojawili się także przedstawiciele Sejmu i Senatu RP: Alicja Dąbrowska, dr Czesław Czechyra, prof. Alicja Chybicka (która jest jednocześnie prezesem Polskiego Towarzystwa Pediatrycznego), a także Bożena Walter – prezes Fundacji TVN „Nie jesteś sam”, Elżbieta Zającówna – wiceprezes Fundacji Polsat, dr Elżbieta Borowiecka – Przewodnicząca Rady Polskiego Komitetu Narodowego UNICEF, Andy Rafałat – prezes Fundacji Przyjaciele Szpitala Dziecięcego przy Litewskiej, prof. Adam Jelonek



*Pierwsza Dama Anna Komorowska składa podpis pod aktem erekcyjnym budowy Szpitala Pediatrycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego*

– członek zarządu tej fundacji. Wśród gości uczestniczących we wmurowaniu kamienia węgielnego znaleźli się ponadto: prof. Anna Dobrzańska – konsultant krajowy w dziedzinie pediatrii, prof. Teresa Jackowska – konsultant wojewódzki w dziedzinie pediatrii, Rektor UW prof. Katarzyna Chałasińska-Macukow oraz byli Rektorzy naszej *Alma Mater*: prof. Jerzy Szczerbań, prof. Tadeusz Tołłoczko i prof. Andrzej Górski, prof. Jerzy Wojciechowski – Prezes Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Krzysztof Makuch – Wiceprezes Naczelnej Rady Lekarskiej.

- Dziś wbudujemy kamień węgielny pod nową jednostkę, która zapewni nie tylko naszej Uczelni lepsze warunki do prowadzenia zadań klinicznych i dydaktycznych, ale przysłuży się również regionowi i całej Polsce – powiedział JM Rektor prof. Marek Krawczyk. Rektor zaznaczył, że stały napływ młodych ludzi do Warszawy przy jednoczesnej wyeksploatowanej bazie dwóch uczelnianych szpitali pediatrycznych przy ulicy Litewskiej i Działdowskiej leżał u podstaw decyzji o budowie nowego, spełniającego światowe normy szpitala dla



fot. 1



fot. 2



fot. 3



fot. 4



fot. 5



fot. 6



fot. 7

Rektor Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego prof. Marek Krawczyk odczytał przesłanie zawarte w akcie erekcyjnym (fot. 1). Następnie z Panią Prezydentową Anną Komorowską dokonał wmurowania tuby z dokumentem (fot. 2). Wmurowanie kamienia węgielnego zaszczyliło wielu wspaniałych Gości, którzy również złożyli podpis pod aktem erekcyjnym: Arcybiskup Henryk Hoser (fot. 3), prof. Katarzyna Chałasińska-Macukow – Przewodnicząca Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (fot. 4), Bożena Walter – Prezes Fundacji TVN „Nie jesteś sam” (fot. 5), Wiceminister Zdrowia Andrzej Włodarczyk, obok stoją Cezary Rzemek – podsekretarz stanu w Ministerstwie Zdrowia oraz prof. Maciej Banach – Wiceminister Nauki i Szkolnictwa Wyższego (fot. 6), Hanna Gronkiewicz-Waltz – prezydent Warszawy (fot. 7).

PRZESŁANIE

WŁADZ WARSZAWSKIEGO UNIwersYTETU MEDYCZNEGO I GOŚCI  
zapisane 10 stycznia 2012 r., tj. w dniu wmurowania kamienia węgielnego pod budowę  
Szpitala Pediatrycznego

*„Mądry człowiek powinien wiedzieć, że zdrowie jest jego najcenniejszą własnością” Hipokrates*

*Zdrowie dzieci jest sprawą najważniejszą. Ulga w cierpieniu i przywracanie do zdrowia najmłodszych pacjentów jest dla pokoleń lekarskich wyjątkowym wyzwaniem. Właśnie dlatego, jak również w trosce o najwyższą jakość usług świadczonych tym szczególnym pacjentom przez naszą Uczelnię, podjęliśmy decyzję o budowie nowoczesnego Szpitala, który zapewni im niezwykle komfort i wygodę podczas leczenia. Dzięki budowie Szpitala będziemy mogli także poszerzyć zakres świadczonych przez nas usług pediatrycznych. Budowa Szpitala jest inwestycją wieloletnią, realizowaną ze środków budżetu Państwa. Obiekt ten jest równie ważny dla Uczelni, gdyż znajdują w nim siedzibę katedry, kliniki i zakłady z naszych historycznych szpitali przy ul. Działdowskiej i ul. Litewskiej, jak i dla stolicy, ponieważ nasze jednostki pediatryczne leczą 60% dzieci wymagających hospitalizacji z Warszawy i regionu.*

*Stary Doktor, Janusz Korczak pisał: „Nie wolno zostawiać świata takim, jakim jest”. Kierując się tą wskazówką, budujemy nowy Szpital, w którym chore dzieci, w pięknym otoczeniu, w nowocześnie wyposażonym obiekcie szybciej powrócą do zdrowia.*

dzieci. Przypomniał zebranych trudności, z jakimi borykały się poprzednie i obecne Władze Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego w uzyskaniu wystarczającego finansowania prac związanych z planowaniem budowy nowej lecznicy. Rektor przytoczył dane świadczące o doniosłej roli, jaką już teraz odgrywają szpitale WUM w leczeniu małych pacjentów. – W tej chwili leczymy w dwóch uczelnianych szpitalach pediatrycznych 60% dzieci z Warszawy i regionu, hospitalizujemy ponad 30 tys. małych pacjentów, udzielamy 25 tys. porad – mówił Rektor. Wspominając o funkcjach nowego szpitala oraz jednostkach, które wejdą w jego skład, podkreślił, że do nowego Szpitala Pediatrycznego przeniesione zostaną wszystkie kliniki i jednostki dotychczas funkcjonujące w placówkach przy Litewskiej i Działdowskiej, jednak, dodatkowo, znajdą się nowe oddziały: Oddział Ratunkowy

dla Pediatrii, Centrum Traumatologii i Neurotraumatologii Dziecięcej, Oddział Intensywnej Terapii Dziecięcej, Oddział Chirurgii Jednego Dnia. Jednym z nowatorskich pomysłów zastosowanych w nowej lecznicy będzie umieszczenie w szpitalu zarówno Kliniki Położniczej, jak i Neonatologicznej z Oddziałem Intensywnej Terapii Noworodka. Takie rozwiązanie zniweluje potrzebę przewożenia pomiędzy szpitalami szczególnie chorych wcześniaków.

Pierwsza Dama Pani Anna Komorowska wyraziła nadzieję, że w 2014 roku nowy szpital przyjmie pierwszych pacjentów. – Mam nadzieję, że w ciągu dwóch lat to dzieło, które dzisiaj zostanie zapoczątkowane, rzeczywiście stanie się faktem i w 2014 roku mali pacjenci znajdą się pod troskliwą, kompetentną opieką pracowników tego szpitala i znajdą tu pomoc – mówiła Anna Komorowska. Z kolei Hanna Gronkiewicz-

-Waltz stwierdziła, że nowy szpital „będzie na pewno ogromnym skokiem cywilizacyjnym pod względem aparatury, wyglądu i nauki, która cały czas idzie do przodu”. Wiceminister Zdrowia Andrzej Włodarczyk odczytał specjalny list wystosowany przez Ministra Zdrowia Bartosza Arłukowicza. Pan Minister napisał m.in.: „Podjęliście Państwo wyzwanie budowy nowoczesnego obiektu medycznego. To powód do satysfakcji i dumy dla kierownictwa Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego i wszystkich zaangażowanych w to przedsięwzięcie. Jestem przekonany, że do 2014 roku w miejscu, gdzie wmurowany zostanie kamień węgielny, powstanie nowoczesny, wyposażony zgodnie z najnowszymi standardami, a przede wszystkim przyjazny dla małych pacjentów Szpital Pediatryczny. Życzę Państwu, by realizacja tej ważnej inwestycji przebiegała zgodnie z planem”. Wiceminister Nauki prof. Maciej Banach

przekonywał, że nowa lecznica spełni nie tylko wielką rolę pomagając chorym dzieciom w powrocie do zdrowia, ale przysłuży się studentom podczas swojej edukacji oraz akademickiej kadrze naukowej.

W przesłaniu, które po podpisaniu przez Gości uroczysto-

ści zostało umieszczone w tubie, a następnie wmurowane w część elewacji budynku, zawarto główne założenia, które stały za ideą budowy Szpitala Pediatricznego. Mottem przesłania były słowa Hipokratesa: „Mądry człowiek powinien wiedzieć, że zdrowie jest jego najcenniejszą

własnością”, a w jego treści znalazło się także zdanie autorstwa doktora Janusza Korczaka, przyjaciela dzieci i Patrona roku 2012: „Nie wolno zostawiać świata takim, jakim jest”.

**Cezary Ksel**  
Redakcja „MDW”

## Wizyta w Warszawskim Uniwersytecie Medycznym gości ze Smoleńska

27 stycznia 2012 roku w murach naszej Uczelni gościła delegacja nauczycieli akademickich Smoleńskiej Akademii Medycznej z Rosji, z którą Warszawski Uniwersytet Medyczny podpisał umowę bilateralną w marcu 2010 roku. Spotkanie odbyło się w Sali Senatu i miało charakter roboczy.



*Prof. Sławomir Majewski – Prorektor ds Nauki i Współpracy z Zagranicą podczas spotkania*



*Prof. Dmitry Mikhalik – Kierownik Kliniki Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Smoleńsku*

**N**a spotkanie z gośćmi przybyli: Prorektor Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą – prof. Sławomir Majewski oraz Prorektor ds. Kadr – prof. Anna Kamińska, Zastępca Kanclerz – mgr Małgorzata Rejnik, kierownicy oraz przedstawiciele jednostek Warszawskiego

Uniwersytetu Medycznego: Kliniki Farmakoekonomiki – prof. Tomasz Hermanowski, Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, Nadciśnienia Tętniczego i Angiologii – prof. Zbigniew Gaciong, Instytutu Stomatologii – prof. Elżbieta Mierzwińska-Nastalska, I Katedry i Kliniki Kardiologii – dr hab. Marcin

Grabowski, Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej – dr hab. Bogna Ziarkiewicz-Wróblewska, Biura Karier – mgr Jakub Sokolnicki, Studium Języków Obcych – mgr Joanna Ciecierska i Działu Współpracy z Zagranicą – mgr Lidia Przepióra-Dziewulska.

Spotkanie rozpoczął Prorektor Sławomir Majewski, prezentując

informacje dotyczące Uczelni oraz plany jej dalszego rozwoju. Następnie przedstawiciele poszczególnych jednostek Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego przybliżyli kierunki rozwoju swoich jednostek i projekty aktualnie przez nie realizowane. Kierownik Zakładu Farmakoekonomiki – prof. Tomasz Hermanowski przedstawił międzynarodowy projekt realizowany w ramach 7 Programu Ramowego „Financing systems’ effect on quality of healthcare”, którego jest koordynatorem. Następnie głos zabrał Dziekan Studiów Podyplomowych – prof. Zbigniew Gaciong, przedstawiając dotychczasowe osiągnięcia Centrum Kształcenia Podyplomowego, jak również nowe kursy i studia podyplomowe.

Obszerną prezentację z zakresu działalności Biura Karier przygotował jego kierownik mgr Jakub Sokolnicki. Działalność biura wzbudziła duże zainteresowanie wśród gości ze względu na niedawne utworzenie jego odpowiednika w Akademii Medycznej w Smoleńsku. Kierownik Studium Języków Obcych – mgr Joanna Ciecierska przybliżyła cele działalności swojego działu oraz wyraziła chęć wymiany doświadczeń w dziedzinie nauczania języków obcych na uczelniach medycznych.

Prezentację swojej uczelni, jej historię i plany na przyszłość przedstawił Kierownik Kliniki Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Smoleńsku – prof. Dmitry Mikhalik. Uczelnia smoleńska upatruje swoją szansę rozwoju w zacieśnianiu relacji międzynarodowych i tworzeniu coraz to nowych możliwości wymiany dla swoich pracowników naukowych oraz studentów, jak również kreowaniu warunków dla wykładowców i studentów przyjeżdżających do ich uczelni.

Po części ogólnej, odbyła się bezpośrednia dyskusja w grupach. Nasi goście odwiedzili również Centralny Szpital Kliniczny przy ul. Banacha, w którym, dzięki uprzejmości prof. Zbigniewa Gacionga i dr. hab. Marcina Grabowskiego, mieli możliwość zapoznania się z zasadami funkcjonowania Katedry i Kliniki Chorób Wewnętrznych, Nadciśnienia Tętniczego i Angiologii oraz I Katedry i Kliniki Kardiologii.

Kończąc spotkanie, Prorektor prof. Sławomir Majewski podziękował zebranim gościom za przybycie i aktywne uczestnictwo w spotkaniu oraz wyraził nadzieję, że wizyta wpłynie na zacieśnienie kontaktów, które pozwolą na dalszą wymianę doświadczeń z korzyścią dla obu stron.

#### ***Dział Współpracy z Zagranicą***



*Prof. Sławomir Majewski wręczył prof. Dmitrowi Mikhalikowi limitowaną serię książki „The Medical University of Warsaw In Iconography and Photography”. Od rosyjskiego Gościa prof. Majewski otrzymał album o historii Smoleńska*



*Spotkanie przyciągnęło uwagę także młodych studentów i pracowników naukowych zainteresowanych możliwością wymiany międzyuczelnianej*



*Goście ze Smoleńskiej Akademii Medycznej mogli zapoznać się z możliwościami rozpoczęcia kariery przez absolwentów naszej Uczelni. Na zdjęciu mgr Jakub Sokolnicki podczas prezentacji działalności Biura Karier WUM*

## Seminars in Invasive Stroke Treatment z udziałem dr. Stefana Rohde

W dniach 12-13 stycznia 2012 roku odbyło się spotkanie poświęcone inwazyjnym technikom leczenia ostrej fazy udaru niedokrwiennego mózgu zorganizowane przez Katedrę i Klinikę Neurologii przy współudziale I Katedry i Kliniki Kardiologii oraz II Zakładu Radiologii Klinicznej naszej Uczelni.



*Prof. Anna Kamińska podczas otwarcia spotkania*



*Dr Stefan Rohde (z prawej) oraz dr Adam Kobayashi*

Gościem, a także współpomysłodawcą spotkania był dr med. Stefan Rohde – kierownik sekcji neuroradiologii interwencyjnej w Klinice Neuroradiologii Uniwersytetu w Heidelbergu w Niemczech. Dr Rohde przedstawił aktualny stan wiedzy dotyczący procedur wewnątrznaczyniowych w udarze niedokrwiennym mózgu.

Tematem uzupełniającym seminarium było podsumowanie rozwoju leczenia ostrego udaru mózgu w Polsce na przestrzeni 15 lat, które przedstawił dr med. Adam Kobayashi z II Kliniki Neurologii Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie.

W kolejnym dniu spotkania dr Rohde poprowadził warsztaty, podczas których ćwiczone przeprowadzanie trombektomii za pomocą Stent-Retriever. Model do ćwiczeń udostępniła firma Johnson & Johnson.

Seminarium i warsztaty spotkały się z dużym zainteresowaniem nie tylko neurologów, ale także kardiologów i radiologów z wielu warszawskich klinik i szpitali. Opinie kolegów utwierdziły nas w przekonaniu, że spotkanie było owocne i stymu-



*W spotkaniu wzięli udział, oprócz neurologów, także radiolodzy i kardiolodzy, m.in. prof. Grzegorz Opolski i prof. Olgierd Rowiński*

lujące. Mamy nadzieję, że wprowadzenie technik inwazyjnego leczenia udaru mózgu wkrótce będzie możliwe w Polsce.

*Zespół Katedry i Kliniki Neurologii*

## Wystawa „Maria Skłodowska-Curie w służbie nauki wczoraj i dziś”

Przez cały styczeń wszyscy zainteresowani niezwykłym bogactwem dokonań Marii Skłodowskiej-Curie mieli możliwość zapoznania się ze specjalną ekspozycją poświęconą wybitnej polskiej noblistce.



*Pani Jolanta Hibner wpisała się do Księgi pamiątkowej Uczelni*



*Rektor prof. Marek Krawczyk przypomniał najważniejsze daty z biografii noblistki*

Otwarcie wystawy „Maria Skłodowska-Curie w służbie nauki wczoraj i dziś”, które odbyło się 3 stycznia 2012 roku, uświetnili swoją obecnością Rektor Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego prof. Marek Krawczyk, Jolanta Hibner – poseł Parlamentu Europejskiego, jednocześnie autorka i organizatorka wystawy, Zbigniew Marciniak – Wiceminister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, prof. Andrzej Górski – Wiceprezes PAN oraz były Rektor naszej Uczelni, trzej wybitni chemicy – prof. Janusz Lipkowski – Przewodniczący Komitetu Chemii Polskiej Akademii Nauk, prof. Paweł Kulesza – Dziekan Wydziału Chemii Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Janusz Jurczak – Członek Prezydium Polskiej Akademii Nauk, a także Małgorzata Sobieszczyk-Marciniak – Dyrektor Muzeum Marii

Skłodowskiej-Curie, były Rektor Akademii Medycznej prof. Jerzy Szczerbań, Prorektorzy i Dziekani Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, liczne grono kierowników katedr i klinik naszej Uczelni, pracownicy i studenci.

Rektor przypomniał, że do tychczas wystawa pokazywana była w Parlamencie Europejskim w Brukseli, Luksemburgu oraz na Politechnice Warszawskiej. Podkreślił wyjątkowość ekspozycji, której główną ideą stało się ukazanie interdyscyplinarnego charakteru odkryć Marii Skłodowskiej-Curie oraz wielkiego wpływu jej badań na współczesną naukę. Przytoczył ponadto kilka najważniejszych faktów z biografii wybitnej polskiej noblistki.

Autorka wystawy Pani Jolanta Hibner powiedziała, że ideą eks-

pozycji było nie tylko pokazanie noblistki jako Polki i Europejki, ale zaprezentowanie głównych elementów jej osiągnięć. Zaznaczyła, że dokonania Marii Skłodowskiej-Curie obejmują 3 dziedziny: chemię, fizykę i medycynę, a zamierzeniem ekspozycji było ukazanie wymiaru osiągnięć Marii Skłodowskiej-Curie w tych trzech dyscyplinach naukowych. Dodatkowo, dzięki współpracy z Maria Skłodowska-Curie Actions, na wystawie zaprezentowane zostały dokonania kilku wybitnych europejskich współczesnych uczonych, w tym jednej z Polski – doc. Dominiki Nowis z Zakładu Immunologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Pani Poseł przypomniała także, iż Parlament Europejski 28 września 2011 roku przyjął specjalną rezolucję związaną z Marią Skłodowską-Curie. W rezolucji tej zwrócono uwagę





Wystawa prezentowała najbardziej znaczące dokonania Marii Skłodowskiej-Curie i ich wpływ na rozwój chemii, fizyki i medycyny



Ekspozycja wzbudziła duże zainteresowanie wśród pracowników naukowych i studentów

na wielki wkład uczonej w rozwój chemii, fizyki i medycyny.

Z kolei prof. Janusz Jurczak przemawiając do zebranych, położył nacisk na uniwersalność dokonań uczonej, ich interdyscyplinarność oraz warsztat bazujący na współpracy pomiędzy naukowcami.

Podczas uroczystości otwarcia wystawy często wspomniano o znamienym fakcie uświadamiania i uznania za granicą polskiego rodowodu noblistki. Przez lata znana jako Maria Curie, wraz z ustanowieniem Roku Chemii oraz szeroką akcją informacyjną, w świadomości coraz większej

liczby obcokrajowców funkcjonuje już jako Maria Skłodowska-Curie, czego dobitnym przykładem jest dodanie polskiego członu nazwiska uczonej na jej nagrobku we francuskim Panteonie.

Cezary Ksel  
Redakcja „MDW”

## Z Senatu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego 19 grudnia 2011 roku

### 1. Wręczenia i gratulacje.

JM Rektor wręczył studentom Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego stypendia Ministra Zdrowia za osiągnięcia w nauce oraz za wybitne osiągnięcia sportowe.

Stypendia Ministra Zdrowia za osiągnięcia w nauce otrzymali:

- Kamil Chorążka,
- Michał Grąt,
- Agnieszka Grzyb,
- Dominik Kogut,



Pamiątkowe zdjęcie stypendystów Ministra Zdrowia z JM Rektorem prof. Markiem Krwaczykiem

- Anna Kornasiewicz,
- Michał Kowara,
- Adrianna Kryczka,
- Magdalena Mińko,
- Magdalena Niedziela,
- Janusz Ryszard Skrzypecki,
- Adam Daniel Staruch,

- Piotr Stępniewski,
- Mariusz Tomaniak,
- Rafał Wolny.

Stypendium za wybitne osiągnięcia w sporcie otrzymała:

- Anna Dąbrowska.

### 2. Powołanie Uczelnianej Komisji Wyborczej.

Senat powołał Uczelnianą Komisję Wyborczą w składzie:

- dr hab. Paweł Włodarski – przedstawiciel I Wydziału Lekarskiego,

- dr Małgorzata Zadurska – przedstawiciel I Wydziału Lekarskiego,
- prof. dr hab. Magdalena Malejczyk – przedstawiciel II Wydziału Lekarskiego,
- dr Adam Soszka – przedstawiciel II Wydziału Lekarskiego,
- prof. dr hab. Franciszek Herold – przedstawiciel Wydziału Farmaceutycznego,
- prof. dr hab. Józef Sawicki – przedstawiciel Wydziału Farmaceutycznego,
- mgr Alicja Wieczorek – przedstawiciel Wydziału Nauki o Zdrowiu,
- dr Magdalena Milewska – przedstawiciel Wydziału Nauki o Zdrowiu,
- mgr Agnieszka Czarnecka – przedstawiciel Biblioteki Głównej,
- mgr Ewa Lewicka – przedstawiciel pracowników niebędących nauczycielami akademickimi,
- Honorata Stachelek – przedstawiciel Samorządu Studentów,
- Łukasz Marczak – przedstawiciel Samorządu Studentów,
- mgr Danuta Cieśla – przedstawiciel Samorządu Doktorantów,
- Ireneusz Rudnicki – przedstawiciel NSZZ „Solidarność”,
- dr Henryk Rebandel – przedstawiciel Związku Zawodowego Pracowników WUM,
- Ewa Kondratowicz – przedstawiciel Związku Zawodowego Pracowników Administracji i Obsługi.

Senat powołał następujące osoby na listę rezerwowych członków Uczelnianej Komisji Wyborczej:

- prof. nadzw. dr hab. Leopolda Wagnera – przedstawiciela I Wydziału Lekarskiego,
- dr. Tomasza Stokłosę – przedstawiciela I Wydziału Lekarskiego,

- dr. hab. Rafała Słapę – przedstawiciela II Wydziału Lekarskiego,
- dr Beatę Kucińską – przedstawiciela II Wydziału Lekarskiego,
- prof. nadzw. dr hab. Mirosława Szutowskiego – przedstawiciela Wydziału Farmaceutycznego,
- prof. dr. hab. Dariusza Sitkiewicza – przedstawiciela Wydziału Farmaceutycznego,
- dr. Dominika Olejniczaka – przedstawiciela Wydziału Nauki o Zdrowiu,
- mgr Beatę Szyber – przedstawiciela Wydziału Nauki o Zdrowiu,
- mgr inż. Małgorzatę Stańczak – przedstawiciela Biblioteki Głównej,
- mgr. Michała Żyłkowskiego – przedstawiciela pracowników niebędących nauczycielami akademickimi,
- Marcina Sanockiego – przedstawiciela Samorządu Studentów,
- Wojciecha Figurę – przedstawiciela Samorządu Studentów,
- mgr Magdalenę Rdzanek – przedstawiciela Samorządu Doktorantów,
- Małgorzatę Krzywicką – przedstawiciela NSZZ „Solidarność”,
- mgr Magdalenę Józwiak – przedstawiciela Związku Zawodowego Pracowników WUM,
- Iwonę Berson-Zajdel – przedstawiciela Związku Zawodowego Pracowników Administracji i Obsługi.

### **3. Opinia Senatu w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie przez Rektora umowy o współpracy Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego z Theodor Bilharz Institute w Egipcie.**

Senat wyraził zgodę na zawarcie przez Rektora umowy o współpracy Warszawskiego

Uniwersytetu Medycznego z Theodor Bilharz Institute w Egipcie.

Umowa dotyczyć będzie wymiany studentów, a także rezydentów w ramach współpracy Katedry i Kliniki Chirurgii Ogólnej, Transplantacyjnej i Wątroby Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego z Kliniką Chirurgiczną Theodor Bilharz Institute w Egipcie.

Theodor Bilharz Institute to uznana w tej części świata jednostka naukowa, afiliowana przy tamtejszym Ministerstwie Zdrowia. Instytut prowadzi stałą współpracę z wiodącymi ośrodkami zajmującymi się transplantacją wątroby. Stronę egipską interesuje głównie chirurgia wątroby, a w perspektywie transplantacja tego organu.

### **4. Zmiana przedstawiciela Okręgowej Rady Lekarskiej w Radzie Społecznej Szpitala Klinicznego Dzieciątka Jezus – Centrum Leczenia Obrażeń.**

Senat powołał Pana dr. Tadeusza Pawlikowskiego na członka Rady Społecznej Szpitala Klinicznego Dzieciątka Jezus – Centrum Leczenia Obrażeń, jako przedstawiciela Okręgowej Rady Lekarskiej.

### **5. Uchwała w sprawie zasad pobierania opłat, trybu i warunków zwalniania z całości lub części opłat za usługi edukacyjne świadczone przez Warszawski Uniwersytet Medyczny.**

Senat uchwalił zasady pobierania opłat, trybu i warunków zwalniania z całości lub części opłat za usługi edukacyjne świadczone przez Warszawski Uniwersytet Medyczny.

Z uwagi na zaistniałe trudności w terminowym ściąganiu od

studentów należności za usługi edukacyjne, w przypadku rozłożenia opłat na raty, przy pobieraniu tych należności, uchwała wprowadza stosowanie opłaty prolongacyjnej.

Stawka opłaty prolongacyjnej, pobieranej od studenta, równa się stawce odsetek ustawowych, obliczonych od kwot rozłożonych na raty, tj. od kwot płatnych w terminach późniejszych niż przewidziane dla opłat jednorazowych.

#### **6. Przyznanie dodatków zadaniowych Władzom Wydziałów, z dodatkowych środków na wynagrodzenia.**

Senat Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego postanowił przeznaczyć dodatkowe środki pochodzące z innych źródeł niż określone w art. 94 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164 poz. 1365 z późn. zm.) na przyznanie dodatków zadaniowych Władzom Wydziałów Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (Dziekanom, Prodziekanom, Pełnomocnikom Dziekanów) na rok 2012.

#### **7. Zmiany w składzie Komisji Statutowej.**

Senat powołał Pana Michała Trochimiuka – przedstawiciela studentów, na członka Senackiej Komisji Statutowej w celu uzupełnienia składu Komisji.

#### **8. Zmiany w składzie Senackiej Komisji ds. Finansów.**

Senat powołał Pana Aleksandra Zarzekę – przedstawiciela studentów, na członka Senackiej Komisji ds. Finansów w celu uzupełnienia składu Komisji.

#### **9. Uchwała w sprawie zatwierdzenia Prowizorium Planu**

#### **rzeczowo-finansowego na 2012 rok.**

Prowizorium Planu rzeczowo-finansowego na 2012 rok przewiduje m.in. utrzymanie wynagrodzeń osobowych i bezosobowych na poziomie roku 2011. Na poziomie roku ubiegłego zostały też utrzymane wynagrodzenia osobowe finansowane z przychodów własnych Uczelni oraz wydatki na rzecz studentów.

W Prowizorium wprowadzono zasadę połączenia przychodów (z dotacji i przychodów własnych) z kosztami działalności dydaktycznej i edukacyjnej. Wiąże się to z przekazaniem odpowiedzialności za planowanie, monitorowanie i realizację oraz wykonanie przychodów i wydatków poszczególnych dysponentów środków.

Nie planuje się środków na remonty z wyjątkiem awarii. Natomiast przyjęte wydatki inwestycyjne połączone są z finansowaniem także z innych źródeł.

Przychody własne określono na podstawie projektów Dziekanów oraz danych statystycznych Kwestury z uwzględnieniem wzrostu czesnego.

Senat przyjął Prowizorium Planu rzeczowo-finansowego na 2012 rok.

#### **10. Opinia Senatu w sprawie zaciągnięcia kredytu przez Warszawski Uniwersytet Medyczny.**

Senat Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego wyraził zgodę na zaciągnięcie przez Uczelnię kredytu obrotowego.

Zabezpieczenie kredytu stanowić będzie weksel własny in blanco.

Maksymalny okres spłaty kredytu wynosi 5 lat.

#### **11. Omówienie najważniejszych spraw bieżących Uczelni.**

JM Rektor poinformował członków Senatu o następujących sprawach:

- W dniu 10 stycznia 2012 roku o godzinie 12.00 odbędzie się uroczystość wmurowania kamienia węgielnego pod budowę Szpitala Pediatrycznego Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego.
- W najbliższym terminie planowane jest podpisanie umowy z Ministrem Sportu i Turystyki na dofinansowanie w kwocie 40 mln zł budowy Centrum Rehabilitacyjno-Sportowego. Prace przygotowawcze pod budowę obiektu rozpoczną się na początku 2012 roku.

#### **12. Komunikaty i wolne wnioski.**

JM Rektor zaprosił członków Senatu:

- na Uroczysty Senat poświęcony wręczeniu odznaczeń państwowych i resortowych pracownikom Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego oraz Szpitali Klinicznych, który rozpocznie się po zakończeniu pierwszej części posiedzenia Senatu w dniu 19 grudnia br. o godzinie 15.00 w Auli Centrum Dydaktycznego.
- uroczystą Wigilię organizowaną dla pracowników Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, która odbędzie się w dniu 20 grudnia br. o godzinie 11.00 w Auli Centrum Dydaktycznego.

*mgr Elwira Zielińska*

Biuro Organizacyjne  
Warszawskiego Uniwersytetu  
Medycznego

# Historia Katedry i Zakładu Epidemiologii Akademii Medycznej w Warszawie i Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego (1918-1919 oraz 1950-2011)

Zakład Epidemiologii Instytutu Nauk Społecznych (IMS) Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego jest najstarszą placówką akademicką w dziedzinie epidemiologii w kraju.

Warto zatem przytoczyć garść mało znanych (a trudnych do odtworzenia) faktów, dokumentujących niemal 95-letnią tradycję i ciągłość przed- i podyplomowego kształcenia, oraz badań naukowych w zakresie jednej z podstawowych nauk medycznych.

Nauczanie epidemiologii, głównie w ramach higieny, ma – nie tylko w Warszawie – tradycję sięgającą jeszcze dalej wstecz, w wiek XIX. Tu zaś, nie unikając innych wątków, skupimy się głównie na pierwszej w Polsce akademickiej placówce, noszącej *expressis verbis*, nazwę – epidemiologicznej. Dorobek naukowy – osiągnięcia ludzi, którzy ją tworzyli na przestrzeni dziesięcioleci – przedstawimy jedynie w zarysie, dokumentując go wybranymi publikacjami; jest bowiem bardzo znaczący i obszerny, a przy tym był już nakreślony (choć w innym aspekcie) w roku 2008, w monografii poświęconej dziejom Uczelni.

W listopadzie 1915 roku okupacyjne władze niemieckie w Warszawie zezwalały na otwarcie odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego, którego pierwszym Rektorem zostaje wybitny pediatra, profesor Józef Polikarp Brudziński (1874-1917). Pierwszym kierownikiem – i zarazem organizatorem – Katedry Higieny i Bakteriologii Uniwersytetu Warszawskiego (w latach 1917-1919) został profesor Stanisław Ferdynand Serkowski (1871-1936), znakomity bakteriolog i higienista, znawca cholery, autor między innymi podręczników: „*Epizootologia*” (Charków, 1898), „*Wakcynoterapia*” (Warszawa, 1913), „*Metodyka badań sanitarnych*” (Warszawa, 1918). Przeniósł on placówkę do wygodnych pomieszczeń przy ul. Nowy Świat 19. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej polecił w roku 1918 stworzenie przy Katedrze Higieny i Bakteriologii UW Instytutu

Epidemiologicznego. W październiku 1918 roku podjął w nim pracę Feliks Przesmycki, późniejszy profesor. Instytut Epidemiologiczny miał żywot krótkotrwały, gdyż uległ likwidacji w maju 1919 roku, jednak zapoczątkował, trwającą do dziś, historię i tradycję Katedry i Zakładu Epidemiologii Wydziału Lekarskiego Uczelni Warszawskiej. Przyczyną zakończenia działalności Instytutu w strukturach Uniwersytetu Warszawskiego było powołanie, zarządzeniem Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 28 marca 1919 roku (z uwagi na dramatyczną wówczas sytuację epidemiczną Polski) centralnej placówki, Państwowego Centralnego Zakładu Epidemiologicznego (PCZE). Zaczął on działać *de facto* 1 maja 1919 roku, pod kierownictwem jednego z najwybitniejszych polskich epidemiologów i zarazem specjalisty zdrowia publicznego na miarę światową dr. med. Ludwika Reichmanna (1881-1965). Kierownikiem Oddziału Epidemiologicznego PCZE zostaje 1 października 1919 roku najbliższa współpracowniczka Reichmanna, późniejsza profesor, dr med. Stanisława Adamowiczowa (1888-1965), epidemiolog na miarę światową, inicjatorka scentralizowanego i ciągłego gromadzenia i analizowania danych epidemiologicznych w Polsce, zapoczątkowanego w roku 1919 i trwającego do dziś. Państwowy Centralny Zakład Epidemiologiczny, po połączeniu z Zakładem Produkcji Surowic i Szczepionek, przybrał w roku 1921 nazwę Państwowego Zakładu Epidemiologicznego.



Neorenesansowy Pałac Kossakowskich przy ul. Nowy Świat 19. W roku 1918 siedziba Instytutu Epidemiologicznego przy Katedrze Higieny i Bakteriologii odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego



Od lewej: mgr Zbigniew Lewandowski, dr n. med. Maria Mularczyk-Bal, Barbara Mysiak, mgr Adam Ostolski, dr Cecylia Łabanowska, prof. Jan Kopczyński, dr hab. Józef Knap, Grażyna Gawlik



Dr hab. Józef Knap – obecny Kierownik Zakładu Epidemiologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Ostatnim etapem tych zmian było przekształcenie go z dniem 7 września 1923 roku w Państwowy Zakład Higieny (PZH), istniejący do dziś jako Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny (NIZP-PZH). Tak więc rok 1918 stał się wspólnym początkiem polskiej epidemiologii instytucjonalnej, uprawianej praktycznie, naukowo i dydaktycznie w dwóch ośrodkach Warszawy – akademickim Uniwersytetu Warszawskiego oraz w Państwowym Zakładzie Higieny. Stan ten przetrwał do dziś. Paradoksalnie zaś, w Państwowym Zakładzie Higieny okresu międzywojennego nie wyodrębniono działu epidemiologii, choć jego stworzenie postulował bezskutecznie najwybitniejszy uczeń i następca Rudolfa Weigla (1883-1957), riketsjolog i epidemiolog, badacz duru osutkowego (*typhus exanthematicus*) i gorączki pięciodniowej, ksiądz prof. dr med. Henryk Mosing (1910-1999); nie-

złomny kapłan, który po 1945 roku pozostał we Lwowie. Pewnym substytutem był Oddział Statystyczno-Epidemiologiczny Państwowej Szkoły Higieny przy PZH, kierowany przez Stanisławę Adamowiczową. Dział epidemiologii (przemianowany w roku 1953 na Zakład Epidemiologii) w PZH stworzył dopiero w roku 1951 Jan Karol Kostrzewski i kierował nim do roku 1978. Zakładem tym kierowali kolejno profesorowie: Wiesław Magdzik, którego działalność naukowa i organizacyjna doprowadziła do likwidacji wirusowego zapalenia wątroby typu B, jako palącego problemu medycyny w Polsce, oraz Andrzej Zieliński, pracowali zaś w nim profesorowie: lekarz medycyny i weterynarii, czołowy znawca zoonoz Zbigniew Anusz (1925-2011) i Danuta Naruszewicz-Lesiuk, oraz kilku docentów.

Tymczasem, przez cały okres II Rzeczypospolitej epidemiologia była wykładana studentom w Katedrze Higieny Uniwersytetu Warszawskiego. Po prof. Serkowskim jej kolejnymi kierownikami byli:

- profesor dr med. Szymon Leonard Dzierzgowski (1866-1929), w latach 1919-1928;
- profesor dr med. Tomasz Janiszewski (1867-1939), w latach 1930-1937;
- profesor dr fil. i med. Witold Stanisław Gądzikiewicz (1879-1962), w latach 1930-1945. W okresie okupacji hitlerowskiej, latach 1940-1944 wykłada higienę i epidemiologię na Tajnym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, a w roku akademickim 1943/1944 jest dziekanem tego Wydziału.
- profesor dr med. Marcin Kacprzak (1888-1968), był w latach 1945-1950 kierownikiem Katedry Higieny Ogólnej Uniwersytetu



Prof. Jan Karol Kostrzewski



Prof. Feliks Przesmycki



Prof. Marcin Kacprzak



Prof. Zbigniew Brzeziński

Warszawskiego, a w latach 1950-1965 kierownikiem tejże Katedry na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej, co wiązało się z powstaniem nowej uczelni lekarskiej.

Odrodzony bowiem, jeszcze w roku 1944, w oswoobodzonej dopiero prawobrzeżnej dzielnicy Warszawy – Pradze, Wydział Lekarski Uniwersytetu Warszawskiego, został 1 stycznia 1950 roku przekształcony (na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z 24 października 1949 r.) w samodzielną uczelnię akademicką – Akademię Lekarską. Już 3 marca 1950 roku zmieniono jej nazwę na Akademię Medyczną w Warszawie, z dwoma Wydziałami: Lekarskim i Farmaceutycznym. Zarazem na Wydziale Lekarskim powstaje w roku 1950, i rozpoczyna swą działalność w roku 1951 – Katedra i Zakład Epidemiologii. Jej kierownikiem zostaje, wspomniany już, współtwórca wirusologii polskiej, Feliks Przesmycki (1892-1974). Zostaje on zrazu mianowany profesorem zwyczajnym mikrobiologii lekarskiej Uniwersytetu Łódzkiego, a w roku 1954 – pierwszym w Polsce profesorem epidemiologii. W latach 1953-1965 jest on też członkiem Rady Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie. Profesor Przesmycki był przede wszystkim mikrobiologiem, a zwłaszcza – wirusologiem. Dogłębna, teoretyczna i praktyczna (nabyta w obu wojnach światowych) znajomość epidemiologii, pozwoliła mu na zorganizowanie i przeprowadzenie, zakończonych sukcesem, terenowych badań nad szeregiem nieznanym dotąd w Polsce wirusów, a zwłaszcza kleszczowego zapalenia mózgu. Starannie zaplanowane, bezbłędne metodycznie i interdyscyplinarne, łączyły w sobie cechy badań przesiewowych, seroepidemiologicznych, wirusologicznych, arachnoentomologicznych i ekologicznych w ogniskach przyrodniczych zoonoz wirusowych, oraz klinicznych (20,21). Wraz z precyzyjną oceną skuteczności szczepień przeciw

*poliomyelitis*, których był współorganizatorem w kraju, ugruntowały też pozycję prof. Przesmyckiego w czołówce wirusologów europejskich.

Zarazem, rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 18 października 1950 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Akademii Medycznej w Warszawie (Dz. U. 1950, Nr 50, poz. 463) utworzono Oddział Sanitarno-Higieniczny Wydziału Lekarskiego, składający się z 5 katedr. Jedną z nich była Katedra Epidemiologii. Przy organizacji Studium wielką rolę odegrali: Jan Kostrzewski (1915-2005), którego późniejsza działalność (zwłaszcza zaś decydujący wkład w eradykację ospy prawdziwej na świecie) uczyni zeń jednego z najwybitniejszych epidemiologów, oraz higienista i wielki animator medycyny społecznej w Polsce, profesor Marcin Kacprzak (1888-1968). Oddział w praktyce zaczął działać w roku 1952, w gmachu Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie, przy ul. Chocimskiej 24. Podstawowym celem Oddziału było przeddyplomowe kształcenie lekarzy wyspecjalizowanych w zakresie higieny, epidemiologii oraz chorób zakaźnych. Kadra taka była niezbędna w ówczesnej, tragicznej wręcz sytuacji epidemicznej chorób zakaźnych w kraju. Podstawowymi podręcznikami staną się, wydane w latach 1951-1952, dwa tomy „*Epidemiologii ogólnej*” i „*Epidemiologii szczegółowej*”, L.W. Gromaszewskiego, tłumaczone z języka rosyjskiego, a zwłaszcza dopełniające się książki Marcina Kacprzaka: „*Higiena ogólna*” (1952) i „*Epidemiologia ogólna*” (1956). Ta ostatnia, pokaźne (464 strony) i pionierskie dzieło będące rozwinięciem obszernego rozdziału profesora pod tym samym tytułem, zamieszczonego w wielkim rodzimym podręczniku chorób zakaźnych z roku 1937 pod redakcją profesorów Karwackiego i Malinowskiego, służyło epidemiologom polskim za podstawę pracy aż do wydania tłumaczenia z języka angielskiego „*Epidemiologii*” MacMahona i Pugh’a w roku 1974.

Oddział Sanitarno-Higieniczny Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie zostaje, zarządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 14 listopada 1957 r. (Monitor Polski 1957, Nr 98, poz. 575), przekształcony w Studium Sanitarno-Higieniczne Akademii Medycznej w Warszawie. Tym samym uległo likwidacji przeddyplomowe kształcenie przyszłych lekarzy o kierunku sanitarno-higienicznym. W nowej strukturze Uczelni nadal istnieje Katedra Epidemiologii. Zadaniem Studium jest, zgodnie z jego statutem (zmienionym rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 30 listopada 1959 r.: Monitor Polski Nr 5, poz. 25), „(...) podnoszenie kwalifikacji fachowych lekarzy i innych pracowników służby zdrowia w zakresie higieny i epidemiologii (...)”. Studium Sanitarno-Higieniczne Akademii Medycznej prowadziło więc, na mocy zarządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 29 grudnia 1962 roku (Monitor Polski Nr 2, poz. 7), specjalizacje w zakresie higieny, mikrobiologii i epidemiologii. Wszystkie inne specjalizacje prowadziło Studium Doskonalenia Lekarzy Akademii Medycznej w Warszawie, powstałe w roku 1968 z przekształcenia założonego w roku 1953 Instytutu Kształcenia i Doskonalenia Kadr Lekarskich. Studium Sanitarno-Higieniczne uległo likwidacji w roku 1957, a wraz z nim uległa likwidacji Katedra Epidemiologii uczelni. Studium zostało odtworzone w strukturach Państwowego Zakładu Higieny; kierował nim zrazu prof. Kostrzewski, następnie zaś – przez wiele lat – prof. dr hab. med. Danuta Naruszewicz-Lesiuk. Znacząca większość bardzo szczupłej kadry lekarzy-epidemiologów polskich pogłębiła swą wiedzę i uzyskała specjalizację w tym Studium, dzięki jej entuzjazmowi i energii.

Wykłady z epidemiologii dla studentów Wydziału Lekarskiego prowadziła natomiast Katedra i Zakład Higieny Ogólnej Akademii Medycznej w Warszawie. Do roku akademickiego 1964/1965 kierował nią Marcin Kacprzak, następnie objął Katedrę uczeń Kacprzaka i Kostrzewskiego, epidemiolog Zbigniew Jan Brzeziński (1928-2007), który w roku 1975 uzyskał tytuł profesora. Przy jego współudziale, w Akademii Medycznej w Warszawie powstaje, decyzją Ministra Zdrowia i na bazie Katedry i Zakładu Higieny, Instytut Medycyny Społecznej, składający się z 3 Zakładów: Epidemiologii, Higieny i Opieki Zdrowotnej. Pierwszym dyrektorem Instytutu Medycyny Społecznej i zarazem kierownikiem odtworzonego Zakładu Epidemiologii, zostaje profesor Brzeziński. Prowadzone są tam m.in. prace nad klinicznymi zastosowaniami epidemiologii, które po latach zaowocują pierwszą



*Od lewej: prof. Jan Kopczyński, dr Cecylia Łabanowska, Barbara Mysiak, siedzi dr n. med. Maria Mularczyk-Bal, mgr Zbigniew Lewandowski, dr Kinga Dunin-Horkawicz*



*Dr Elżbieta Mróz podczas odbierania z rąk Rektora Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego prof. Marka Krawczyka Medalu Komisji Edukacji Narodowej*



*Prof. Jan Kopczyński kierował Zakładem Epidemiologii w latach 1974-2001*

w Polsce monografią „Epidemiologia kliniczna” (PZWL, 1997), napisaną przez prof. Brzezińskiego wraz z dr n. med. Katarzyną Szamotulską.

Gdy w roku 1973 Brzeziński zostaje Kierownikiem działu Epidemiologii Biura Regionalnego WHO w Kopenhadze w latach 1973-1980, kolejnym kierownikiem Zakładu Epidemiologii Instytutu Medycyny Społecznej zostaje uczeń Kostrzewskiego, Jan Kopczyński, który w roku 1987 uzyskuje tytuł profesora. Kieruje on Zakładem najdłużej, w latach 1974-2001. Jest to okres bardzo owocny; zostają w nim wypracowane i ugruntowane podstawowe zasady metodycznej precyzji, które pozwolą na klarowne, ilościowe (i niejako „odcedzone” od błędów metodycznych i pomiarowych) oceny stanu zdrowia populacji polskiej (wraz z elementami prognozy), na skalę dotąd niepodjętą w kraju, a pionierską i w wymiarze międzynarodowym (4-10). Pracownicy Zakładu (J. Kopczyński, A.S. Królewski, Z. Lewandowski) badają między innymi umieralność z powodu chorób cywilizacyjnych – zwłaszcza przedwczesną (6,8,9,11,17,23), realizując (wraz z prof. F. Sawickim i prof. W. Jędrychowskim) wieloletni program oceny nieswoistych chorób układu oddechowego w populacji Krakowa i Warszawy, wreszcie prowadzą (J. Kopczyński, A.S. Królewski, Grażyna Gawlik, Z. Lewandowski) interdyscyplinarne (wraz z zespołem prof. Czyżyka, zwłaszcza prof. Danutą Janeczko) badania nad naczyniowymi powikłaniami cukrzycy (np. predykatory retinopatii cukrzycowej). Prace te, prowadzone w ramach WHO Multinational Study of Vascular Diseases Group, zdobyły rozgłos międzynarodowy (11-14,17,22). W roku 1980 dotychczasowy adiunkt Zakładu Epidemiologii Instytutu Medycyny Społecznej Akademii Medycznej dr Andrzej S. Królewski przeniósł się do Kliniki im. Elliota Joslina w Bostonie, afiliowanej przy Harvardzkiej Szkole Medycznej, by w parę lat później objąć stanowisko kierownika Pracowni Genetyki i Epidemiologii Cukrzycy będącej oparciem dla studium postdoktoranckiego w zakresie objętym przeznaczeniem placówki. Do chwili obecnej studium to wykształciło kilkudziesięciu autorów prac dotyczących naczyniowych powikłań cukrzycy, awansujących kierownika pracowni do światowej czołówki cytowań z zakresu epidemiologii cukrzycy. W studiach postdoktoranckich uczestniczyło także kilkoro wyróżniających się genetyków i epidemiologów cukrzycy z kraju.

Unikalne są, prowadzone od niemal 40 lat, przez dr n. med. Marię Mularczyk-Bal, kohortowe i prospektywne badania nad dalszymi losami dzieci urodzonymi z niską wagą urodzeniową (19). Niedawno zmarła adiunkt Zakładu, znakomity i zamiłowany dydaktyk, którą niżej

podpisany pamięta z seminariów studenckich, dr n. med. Elżbieta Mróz (1939-2011), obroniła w roku 1975 pracę doktorską z zakresu ilościowej oceny stanu zdrowia („skali” zdrowia) (18). Opracowana subtelna metodyka pozwoliła jej na oceny skutków hałasu na zdrowie ludzi. Hałasu, a więc „zmiennej trudnej do wykrycia i oszacowania przy pomocy tradycyjnych metod badania” (J. Kopczyński). Przychodzi na myśl nieodparcie metafora Gałczyńskiego w „Piosence o Wita Stwoszu”: „Wiatr jam wyrzeźbił także”. Znaczący dorobek w zakresie oceny stanu zdrowia populacji polskiej i jej prognozowania (2,7,15) powoduje, iż Zakład Epidemiologii od wielu lat odgrywa wiodącą rolę w prognozach eksperckich dla Ministerstwa Zdrowia oraz w wytyczaniu celów Narodowego Programu Zdrowia. W ostatnich latach prowadzone są badania nad perspektywami zdrowotnymi starzejącego się społeczeństwa Polski (10).

W jednej z prac Kopczyński i współpracownicy (2002 r.) napiszą: „Stan zdrowia zbiorowego określają, wbrew intuicji, wskaźniki jego niedoboru, najlepiej – mierniki pojawiania się najważniejszych chorób (zapadalność). (...) Choć jest nader oczywiste, że u podstaw zdrowia zbiorowiskowego leży zdolność adaptacyjna populacji, to wyjąwszy wybrane przejawy odporności przeciwzakaźnej, nie potrafimy określić, lub ocenić w szerszej skali, grupowej zdolności do przeciwstawienia się chorobom. Dlatego zdrowie mierzy się albo występowaniem jego przeciwności w postaci zagrożenia chorobowego, lub środowiskowego, bądź – rzadziej – ocenami rozpowszechnienia czynników sprzyjających zdrowiu” (8). W tych precyzyjnych pomiarach i ich poprawnej metodycznie analizie (8,9,16,17) zasadniczą rolę odgrywa od lat w Zakładzie Zbigniew Lewandowski, matematyk, biostatystyk i epidemiolog, znany też z nieczęstej umiejętności przekazywania złożonych zagadnień statystyki i przekładania ich w sposób prosty, lecz bez nadmiernych uproszczeń, na język „ogólnie zrozumiały”. W latach 2001-2011 obowiązki kierownika Zakładu pełniła dr n. med. Maria Mularczyk-Bal, kontynuując zasadnicze kierunki długofalowych prac Zakładu i prowadząc bardzo rozbudowaną dydaktykę dla trzech wydziałów Uczelni. Nie można pominąć, prowadzonej od lat, dydaktycznej i naukowej działalności socjologów Zakładu: dr Kingi Dunin, dr Cecylii Łabanowskiej i mgr. Adama Ostolskiego, która zasługuje na odrębne omówienie przez specjalistę w tym zakresie. 1 października 2011 roku kierownikiem Zakładu został, w drodze konkursu, dr hab. med. Józef



Knap, dotychczasowy profesor nadzwyczajny i kierownik Zakładu Higieny i Parazytologii Środowiska Instytutu Medycyny Wsi, wieloletni Dyrektor Departamentu Przeciwepidemicznego Głównego Inspektoratu Sanitarnego i doradca Ministra Zdrowia oraz Głównego Inspektora Sanitarnego, zajmujący się głównie epidemiologią chorób zakaźnych, oraz przywlekanych – tropikalnych (np. malaria, leiszmanioza) (3). Kierował zespołem, który wykrył w Polsce „nową” chorobę zakaźną – Infekcję Hantawirusową – Gorączkę Krwotoczną z Zespołem Nerkowym (HFRS – *Haemorrhagic Fever with Renal Syndrome*).

W roku 1976 powstaje na uczelni jeszcze jeden zakład epidemiologii. 1 kwietnia tego roku Minister Zdrowia i Opieki Społecznej utworzył w AM w Warszawie Instytut Chorób Zakaźnych i Pasożytniczych, którego twórcą i pierwszym dyrektorem został prof. dr hab. med. Bertold Kassur (1906-1982). W skład Instytutu weszło 7 jednostek organizacyjnych, w tym – Zakład Epidemiologii Klinicznej. Pełniącym obowiązki kierownika Zakładu zostaje doc. dr hab. n. med. Antoni Łapszewicz (1915-2005), zaś asystentem, dr n. med. Józef Piotr Knap. Zakład mieścił się w bloku klinicznym Szpitala Zakaźnego przy ul. Wolskiej 37, na oddziale IX i podlegało mu kilkanaście łóżek obserwacyjno-zakaźnych. Docent Łapszewicz, znakomity klinicysta – zakaźnik, jest do swego nowego zadania dobrze przygotowany. Oficer lekarz, uczestnik Kampanii Wrześniowej 1939 roku, przez całą wojnę jeniec oflagu Woldenberg, w którym opanował gruntownie kilka języków obcych, w latach 70-tych współuczestniczył w rozległych terenowych badaniach seroepidemiologicznych i klinicznych nad występowaniem brucelozy (głównie przewlekłej) wśród pracowników służby weterynaryjnej (1). Badania te, kontynuowane do roku 1986, nosiły charakter kohortowych badań prospektywnych. W okresie wieloletniego pobytu w Kuwejcie, na ekspozowanym stanowisku kierownika naukowego „Fever Hospital”, współpracował z profesorem Czyżykiem, który, jako *visiting professor*, badał zjawisko gwałtownego wzrostu zachorowań na cukrzycę wśród ludności Kuwejtu. W roku 1978 dr Knap przeszedł do wojskowej służby zdrowia, zaś w roku 1985 na emeryturę odszedł doc. Łapszewicz. Decyzją Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 20 czerwca 1980 roku Zakład Epidemiologii Klinicznej został zlikwidowany, w ramach restrukturyzacji Instytutu. Powstało w nim kilka prac naukowych, uzyskano także nagrodę JM Rektora AM.

Określając niejednokrotnie w tekście przyimoty omawianych osób, nie przekraczano rygorów określonych przez Marię Dąbrowską: „Słowu nie wolno być większym od jego treści znaczeniowej”. Ludzie ci, tak niejednokrotnie całkiem różni, byli bowiem autentycznie wybitni, wytyczający nie tylko drogę nowej nauce medycznej, ale też wprzegający ją, niemal od razu, do rozwiązywania palących problemów medycyny w Polsce. W roku 1973 Jan Karol Kostrzewski, w przedmowie do polskiego wydania międzynarodowego podręcznika (*„Epidemiology. A guide to teaching methods”*. Edit. Lowe i Kostrzewski), napisał: „Epidemiologia, jedna z najstarszych nauk medycznych, przechodzi od dwudziestu lat okres swego ponownego rozkwitu, i dynamicznego rozwoju, którego tempo zaskakuje zarówno ogół świata medycznego, jak i specjalistów w tej dziedzinie”. Jak może wynika z przytoczonych tu faktów i danych, owo narodzenie się epidemiologii, zarazem akademickiej i praktycznej, nastąpiło w Polsce dużo wcześniej, tworząc tradycję ciągłości pokoleń uczonych i ich dorobku.

#### Wybrane publikacje pracowników Zakładu Epidemiologii

1. Kassur B., Dziubek Z., Janeczko J., Łapszewicz A., Osuch T.: Badania nad brucelozą u pracowników służby weterynaryjnej województwa warszawskiego. *Przegl. Epid.* 1972,26,497-504.
2. Kirschner H., Kopczyński J. (red.): Aktualne podstawy zdrowotne – zagrożenia i szanse. Wyd. Ignis. Warszawa 1999.
3. Knap J. P., Myjak P. (red.): Malaria w Polsce i na świecie – wczoraj i dziś. Alfa-Medica Press. Bielsko Biała 2009, 1-260.
4. Kopczyński J., Mrozowa E.: Sytuacja zdrowotna dziennikarzy warszawskich. I. Stan zdrowia. *Przegl. Epid.* 1978,32,3,369-380.
5. Kopczyński J., Mrozowa E.: Sytuacja zdrowotna dziennikarzy warszawskich. II. Czynniki zawodowe. *Przegl. Epid.* 1978,32,4,465-476.
6. Kopczyński J., Krzyżanowski M., Wojtyniak B.: Wnioski prognostyczne z badań prospektywnych nad umieralnością. *Przegl. Epid.* 1983,37,2,269-273.
7. Kopczyński J., Wojtyniak B., Goryński P., Lewandowski Z.: The future of chronic diseases. *Central Europe. J. Public Health.* 2001,9,3-13.
8. Kopczyński J., Łabanowska C., Lewandowski Z., Mularczyk-Bal M., Tyszko P., Mróz E., Brzychcy E.: Umieralność szczegółowa z powodu niektórych chorób przewlekłych

- w Polsce w latach 1960-2000. Akademia Medyczna. Warszawa 2002, 1-72.
9. Kopczyński J., Lewandowski Z., Łabanowska C., Tyszko P., Mróz E., Mularczyk-Bal M., Borkowski W.: Przewidywanie 29 letniej umieralności w próbie populacji Warszawy w świetle danych o zagrożeniach wyjściowych oraz powstałych w toku obserwacji. *Przegl. Epid.* 2004,58,511-522.
  10. Kopczyński J., Łabanowska C.: Perspektywy zdrowotne starszej populacji. W: Polska w obliczu starzenia się społeczeństwa. Diagnostyka i program działania. Polska Akademia Nauk. Komitet Prognoz „Polska 200 plus”. Wydawnictwa PAN. Warszawa 2008, 60-88.
  11. Królewski A.S., Czyżyk A., Janeczko D., Kopczyński J.: Mortality from cardiovascular diseases among diabetics. *Diabetologia.* 1977,13,4,345-350.
  12. Królewski A.S., Kosinski E.J., Warram J.H. i wsp.: Magnitude and determinants of coronary artery disease in juvenile-onset, insulin-dependent diabetes mellitus. *Am. J. Cardiol.* 1987,59,750-755.
  13. Królewski A.S., Warram J.H., Rand L.I., Kahn C.R.: Epidemiologic approach to the etiology of type I diabetes mellitus and its complications. *New Engl. J. Med.* 1987,317,1380-1389.
  14. Królewski A.S., Warram J.H., Christlieb A.R.: Hypercholesterolemia a determinant of renal function loss and death in IDDM patients with nephropathy. *Kidney Intern. Suppl.* 1994,45,S125-S131.
  15. Kuryłowicz W., Kopczyński J., Wysocki M.: La precision a long terme est elle possible en sante publique? *Rev. Fr. Sante Publ.* 1981,13,118-126.
  16. Lietz K., Lewandowski Z., Lao M., Pączek L., Gaciong Z.: Pretransplant and Early posttransplant predictors of chronic allograft nephropathy in cadaveric Sidney-allograft – a single – center analysis of 1112 cases. *Transplant. Intern.* 2003,17,78-88.
  17. Lewandowski Z., Kopczyński J., Janeczko D., Janeczko-Sosnowska E., Tuszyńska A.: Próba ilościowej oceny istotnych czynników zagrożenia zgonem z powodu najczęstszych przyczyn umieralności przy stałym ryzyku względnym u chorych na cukrzycę typu 2. *Diabetologia Polska.* 2003,10,140-146.
  18. Mróz E., Kopczyński J.: Ocena skali zdrowia na podstawie badań ludności Warszawy z lat 1970-1971. *Przegl. Epid.* 1977,31,216-226.
  19. Mularczyk-Bal M., Kopczyński J., Lewandowski Z., Romińska A.: Urodzeniowa masa ciała a stan zdrowia i rozwój fizyczny młodych mężczyzn z niską wagą urodzeniową po 20 latach obserwacji. *Pol. Merk. Lek.* 2002,12,68,15-19.
  20. Przesmycki F.: Prace ekspedycji naukowej Państwowego Zakładu Higieny w ognisku kleszczowego zapalenia mózgu. *Przegl. Epid.* 1954,8,203-204.
  21. Przesmycki F.: Poszukiwania niespotykanych dotąd w Polsce arbor wirusów. I. założenia i organizacja badań. *Przegl. Epid.* 1964,18,377-380.
  22. Warram J.H., Kopczyński J., Janka H.U., Królewski A.S.: Epidemiology of non-insulin-dependent diabetes mellitus and its macrovascular complications. A basis for the development of cost-effectiveness programs. *Endocrinol. Metabol. Clinic North Amer.* 1997, 26,1,165-188.
  23. Wojtyniak B., Kopczyński J.: Przedwczesna umieralność ludzi w Polsce. Jej poziom i kierunki zmian na tle przeciętnej sytuacji w Europie. *PZH.* Warszawa 1993, 1-166.

#### Wybrane piśmiennictwo (pełny spis i materiały archiwalne u autora)

- Grabowski M.L.: Rys historyczny służb sanitarno-epidemiologicznych w Polsce. Tomy 1-3. Główny Inspektorat Sanitarny. Warszawa 2004-2006.
- Kirschner H., Tyszko P.: Instytut Medycyny Społecznej. W: Krawczyk M. (red.): Dzieje I Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej w Warszawie (1809-2006). Czelej. Lublin 2008. Tom II, 819-843.
- Kostrzewski J.: Trzydzieści lat polskiej epidemiologii (1944-1974). *Przegl. Epid.* 1974,28,117-122.
- Szarejko P.: Słownik lekarzy polskich XIX wieku. Tom III. „Semper”. Warszawa 1995.
- Śródka A.: Biogramy uczonych polskich. Część VI: Nauki medyczne. Zeszyt 1 i 2. Ossolineum, Wrocław 1990.

**dr hab. Józef Knap**

Kierownik Zakładu Epidemiologii  
Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

*Za cenne uwagi autor dziękuje Pani prof. Danucie Naruszewicz-Lesiuk oraz Panom Profesorom: Janowi Kopczyńskiemu i Wiesławowi Magdzikowi. Szczególne podziękowania autor kieruje w stronę dr Katarzyny Szamotulskiej za udostępnienie fotografii prof. Zbigniewa Brzezińskiego.*

# Opinie studentów pielęgniarstwa na temat realizacji zajęć dydaktycznych z przedmiotu „Prawo w ochronie zdrowia” w formie kursu e-learningowego

W semestrze zimowym roku akademickiego 2011/2012 wykłady z przedmiotu „Kształcenie w zakresie Prawa w ochronie zdrowia” dla studentów studiów II stopnia na kierunku pielęgniarstwo zostały zrealizowane w formie kursu internetowego. W Raporcie przedstawiono wstępne wyniki badań opinii studentów pielęgniarstwa na temat realizacji zajęć dydaktycznych z przedmiotu „Prawo w ochronie zdrowia” w formie kursu e-learningowego.

**W** Wydziale Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego na kierunku pielęgniarstwo, przedmiot „Kształcenie w zakresie Prawa w ochronie zdrowia” realizowany jest podczas studiów II stopnia: I roku studiów niestacjonarnych i II roku studiów stacjonarnych, w wymiarze 35 godzin dydaktycznych: 10 godzin seminariów i 25 godzin wykładów.

Od roku akademickiego 2011/2012, po raz pierwszy w historii Wydziału Nauki o Zdrowiu WUM, w celu podnoszenia jakości kształcenia w zakresie prawa, w ramach godzin dydaktycznych dotychczas przeznaczonych na wykłady, rozpoczęto kurs e-learningowy „Kształcenie w zakresie Prawa w ochronie zdrowia”.

Zajęcia seminaryjne, podczas których omawiano szczegółowo aktualnie obowiązujące akty prawne dotyczące wykonywania zawodu pielęgniarki/pielęgniarsza (Ustawa o zawodach pielęgniarki i położnej z dnia 15 lipca 2011 r. oraz Ustawa o samorządzie pielęgniarek i położnych z dnia 1 lipca 2011 r.) odbywały się bez zmian, w tradycyjnej formie seminariów z nauczycielem akademickim.

## Zawartość tematyczna kursu

Kurs e-learningowy umieszczony był na bezpłatnej platformie e-learningowej Moodle: <http://www.nzd.moodle.wum.edu.pl/> i zawierał 7 modułów tematycznych:

- Wstęp do prawoznawstwa,
- System prawny Rzeczypospolitej Polskiej,
- Prawa człowieka, prawa dziecka,

- Wstęp do prawa medycznego,
- Prawa pacjenta,
- Organizacje pielęgniarstwie.

Materiały dydaktyczne umieszczone w kursie to m.in.:

- aktualne akty prawne z komentarzem wykładowcy,
- linki do wiarygodnych stron internetowych,
- filmy,
- audycje radiowe,
- przygotowane przez nauczyciela akademickiego fragmenty literatury,
- prezentacje Power-Point z komentarzem.

## Zaliczenie kursu

Kurs był obowiązkowy dla wszystkich studentów. Formą zaliczenia kursu było:

- zaliczenie pięciu testów (około 30 pytań każdy) rozwiązywanych przez Internet, tylko jedno podejście do każdego testu, ograniczony czas odpowiedzi na pytania: 1 minuta,
- przygotowanie eseju na temat przestrzegania praw pacjenta w miejscu pracy/lub leczenia studenta.

## Zaliczenie przedmiotu

Do zaliczenia przedmiotu „Kształcenie w zakresie Prawa w ochronie zdrowia” konieczna jest:

- obecność na wszystkich zajęciach seminaryjnych,

- zaliczenie kursu e-learningowego (jak wyżej),
- zaliczenie końcowego egzaminu testowego w tradycyjnej formie egzaminu „w sali”.

Egzamin testowy (60 pytań zamkniętych, pytania wyświetlane na slajdach przez 1 minutę, bez możliwości powrotu do pytania) obejmuje zarówno treści kształcenia z kursu e-learningowego, jak również z zajęć seminaryjnych.

### Cel pracy

Celem pracy była analiza opinii studentów pielęgniarstwa na temat realizacji kształcenia z przedmiotu „Prawo w ochronie zdrowia” w formie kursu e-learningowego oraz porównanie opinii studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych na temat tej formy kształcenia.

### Materiał

W badaniu wzięło udział 156 studentów I i II roku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych II stopnia:

- 84 studentów II roku studiów stacjonarnych – Grupa 1,
- 72 studentów I roku studiów niestacjonarnych – Grupa 2.

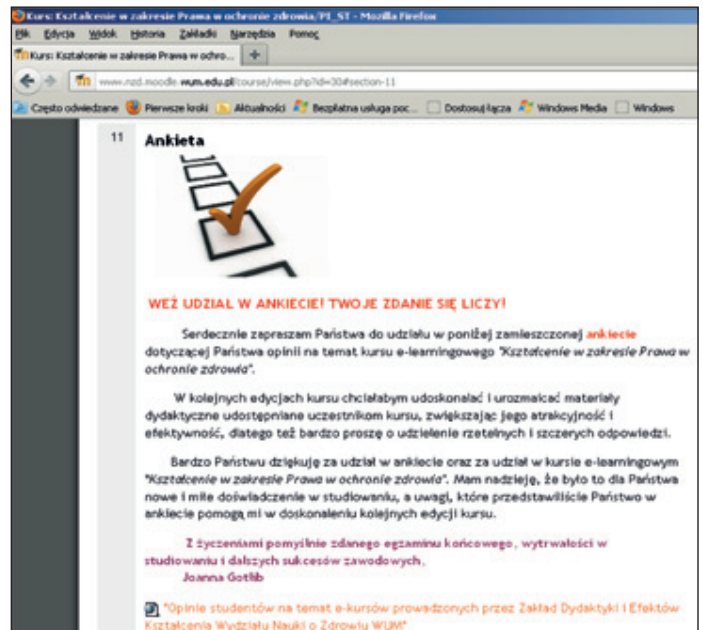
Odsetek osób biorących udział w badaniu wyniósł 40%. W badanej grupie było 152 kobiety i 4 mężczyzn, średnia wieku wyniosła 32,02 lat (min. 22, max. 56, SD: 9,522).

### Metody

Anonimowy kwestionariusz ankiety umieszczony był na platformie e-learningowej Moodle w formie linku do elektronicznego formularza: <https://docs.google.com/spreadsheets/viewform?formkey=dGpoU0puUk5Qak9xaUpnOEN2NT-NX3c6MQ>.

Udział w ankiecie był dobrowolny i nie był związany z zaliczeniem przedmiotu „Prawo w ochronie zdrowia”. Link do ankiety umieszczony był na zakończenie kursu e-learningowego, pod materiałami dydaktycznymi, z których korzystali studenci w czasie kursu. Dostęp do ankiety mieli wyłącznie studenci biorący udział w kursie.

Ankieta składała się z 6 części, zawierała łącznie 29 pytań, w tym 21 pytań zamkniętych i 8 pytań otwartych. Kwestionariusz zawierał pytania na temat preferencji studentów dotyczących stylu nauki, opinii studentów o kursie i oceny materiałów dydaktycznych, nauczania przez Internet w Warszawskim Uniwersytecie Medycznym oraz inne uwagi i dane osobowe. Ryc. 1 przedstawia zawarty



Ryc. 1. Link do ankiety oceny kursu e-learningowego „Prawo w ochronie zdrowia” umieszczony na platformie Moodle

na kursie e-learningowym moduł „Ankieta”, w którym umieszczony został link do kwestionariusza oceny kursu zamieszczonego na platformie Moodle.

### Wyniki

Poniżej przedstawiono szczegółowe wyniki analizy opinii studentów w zależności od trybu studiów oraz w umieszczonych poniżej tabelach przedstawiono wyniki analizy statystycznej uzyskanych danych (nieparametryczny test statystyczny U Manna-Whitneya,  $p < 0,05$ ).

- 98% studentów po raz pierwszy brało udział w kursie e-learningowym.
- 76% studentów w przyszłości chciałoby również wziąć udział w e-kursach.
- 70% studentów deklaroowało, że kurs wpłynął na polepszenie jakości kształcenia z przedmiotu „Prawo w ochronie zdrowia”.
- 61% badanych studentów deklaroowało, że student biorący udział w zajęciach e-learningowych poświęca więcej czasu na naukę podczas kursu e-learningowego, niż podczas tradycyjnych zajęć.
- 20% badanych miała podczas nauki problemy techniczne z obsługą platformy Moodle.
- 91% badanych studentów deklaroowało, że przekazywane treści kształcenia były ciekawe i wpłynęły na zainteresowanie nauczonym przedmiotem.
- 70% badanych studentów deklaroowało, że przekazywane treści kształcenia motywowały do pogłębiania wiedzy w danej dziedzinie.

- Za najciekawsze treści uznano moduły dotyczące Praw pacjenta i Organizacji pielęgniarstwa.
- Szczegółowe wyniki przedstawia Tab. 1, 2 i 3.

### Podsumowanie

W badanej grupie studentów przeważały pozytywne opinie o kursie e-learningowym „Prawo w ochronie zdrowia” oraz jego pozytywnym wpływie na jakość kształcenia z tego przedmiotu. Dlatego też, ta udoskonalona organizacyjnie forma kształcenia, po uzyskaniu dalszej aprobaty Władz Dziekańskich i Władz Rektorskich Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, będzie kontynuowana w kolejnych latach. Ograniczeniem prezentowanych wyników badań był niski odsetek zwrotu ankiet – 40%. Zdecydowano, że ankieta oceny kursu będzie dobrowolna, co wpłynęło na niski odsetek zwrotu i może powodować, że prezentowane w badaniach opinie będą skrajnie negatywne lub pozytywne. W prezentowanych badaniach na temat kursu „Prawo w ochronie zdrowia” przeważały opinie pozytywne.

### Dalsze kierunki badań

Przedmiotem kolejnego opracowania będzie szczegółowa analiza wyników egzaminu: porównanie odpowiedzi na pytania, których treści obejmowały materiał przekazywany na seminariach z odpowiedziami na pytania, których treści obejmowały materiał przekazywany w kursie e-learningowym.

Ponadto, wraz z rozszerzaniem oferty kursów e-learningowych przez Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego badania opinii studentów na ich temat będą kontynuowane. Umożliwiają one organizacyjne doskonalenie kursów zgodnie z oczekiwaniami studentów, co może wpływać na dalsze podnoszenie jakości i atrakcyjności kształcenia przez Internet i zwiększanie jego efektywności.

*Joanna Gotlib*

Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia WUM

**Tab. 1.** Opinie badanej grupy studentów na temat kursu e-learningowego „Prawo w ochronie zdrowia”

I.p.	Pytanie		Cała grupa (liczba osób)	Gr. 1	Gr. 2	p
1	Czy kurs, który właśnie Pani/Pan skończył był pierwszym kursem e-learningowym, w którym brała Pani/Pan udział?	Tak	153	83	70	NS
		Nie	3	1	2	NS
2	Czy chciałaby Pani/Pan w przyszłości wziąć udział w kolejnych e-kursach oferowanych przez Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia WNoZ?	Zdecydowanie tak / tak	120	68	52	NS
		Zdecydowanie nie / nie	25	10	15	NS
		Nie mam zdania	11	6	5	NS
3	Czy Pani/Pana zdaniem e-kurs wpłynął na polepszenie jakości kształcenia z nauczanego przedmiotu?	Zdecydowanie tak / tak	113	66	47	NS
		Zdecydowanie nie / nie	26	9	17	NS
		Nie mam zdania	17	9	8	NS
4	Czy e-kurs, w którym wzięła Pani/Pan udział był zgodny z Pani/Pana wcześniejszymi wyobrażeniami dotyczącymi kształcenia przez Internet?	Zdecydowanie tak / tak	91	50	41	NS
		Zdecydowanie nie / nie	47	25	22	NS
		Nie mam zdania	18	9	9	NS
5	Czy e-kurs, w którym wzięła Pani/Pan udział spełnił Pani/Pana oczekiwania?	Zdecydowanie tak / tak	110	60	50	NS
		Zdecydowanie nie / nie	33	15	18	NS
		Nie mam zdania	13	9	4	NS
6	Czy podczas nauki miała Pani/Pan problemy techniczne z obsługą platformy Moodle?	Tak	32	14	18	NS
		Nie	124	70	54	<b>0,05</b>
7	Czy w Pani/Pana opinii student biorący udział w zajęciach e-learningowych, w stosunku do tradycyjnych zajęć:	poświęca więcej czasu na naukę	96	53	43	NS
		poświęca mniej czasu na naukę	24	11	13	NS
		poświęca tyle samo czasu na naukę	28	15	13	NS
		nie mam zdania na ten temat	8	5	3	NS

Gr. 1 – Grupa studentów II roku studiów stacjonarnych I stopnia

Gr. 2 – Grupa studentów I roku studiów niestacjonarnych II stopnia

p – poziom istotności statystycznej

NS – różnica nie istotna statystycznie

**Tab. 2.** Opinie badanej grupy studentów na temat materiałów dydaktycznych zamieszczonych w kursie e-learningowym „Prawo w ochronie zdrowia”

l.p.	Pytanie		Cała grupa	Gr. 1	Gr. 2	p
1	Czy przekazywane treści kształcenia były Pani/Pana zdaniem ciekawe?	Zdecydowanie tak / tak	142	50	92	0,05
		Zdecydowanie nie / nie	8	2	6	NS
		Nie mam zdania	6	1	5	NS
2	Czy prezentowane treści kształcenia wpłynęły na Pani/Pana zainteresowanie nauczaniem przedmiotem i motywowały do pogłębiania wiedzy w danej dziedzinie?	Zdecydowanie tak / tak	110	42	68	0,05
		Zdecydowanie nie / nie	38	10	28	NS
		Nie mam zdania	8	1	7	NS
3	Który moduł (temat) w e-kursie, w którym Pani/Pan uczestniczył uważa Pani/Pan za najciekawszy?*	Wstęp do prawoznawstwa	12	6	6	NS
		System prawny Rzeczypospolitej Polskiej	43	21	22	NS
		Prawa człowieka	56	24	32	NS
		Prawa dziecka	58	24	34	NS
		Wstęp do prawa medycznego	55	21	24	NS
		Prawa pacjenta	95	47	48	NS
		Organizacje pielęgniarstwa	102	62	40	NS
4	Który moduł (temat) w e-kursie, w którym Pani/Pan uczestniczył uważa Pani/Pan za najnudniejszy?*	Wstęp do prawoznawstwa	120	71	49	NS
		System prawny Rzeczypospolitej Polskiej	85	47	38	NS
		Prawa człowieka	48	23	25	NS
		Prawa dziecka	51	29	22	NS
		Wstęp do prawa medycznego	56	20	36	NS
		Prawa pacjenta	18	7	11	NS
		Organizacje pielęgniarstwa	25	12	13	NS
5	Jaka forma materiałów dydaktycznych najbardziej Pani/Panu odpowiadała podczas nauki?*	Fragmenty tekstów (np. książek, artykułów)	126	77	49	NS
		Strony www	121	57	64	NS
		Filmy (np. z youtube.com)	140	71	69	NS
		Audycje radiowe	56	29	27	NS
6	Czy w Pani/Pana opinii materiały dydaktyczne były spójne, logicznie uporządkowane?	Zdecydowanie tak / tak	140	48	92	<b>0,05</b>
		Zdecydowanie nie / nie	9	4	5	NS
		Nie mam zdania	7	1	6	NS
7	Czy wykorzystywano różnorodne, atrakcyjne formy przekazywania wiedzy, takie jak np.: diagramy, graficzne prezentacje treści, itp?	Tak	139	47	92	<b>0,05</b>
		Nie	17	6	11	<b>0,05</b>
8	Czy użyte elementy multimedialne wspierały nauczanie, a nie były jedynie ozdobnikami?	Zdecydowanie tak / tak	119	41	78	<b>0,05</b>
		Zdecydowanie nie / nie	41	6	35	<b>0,05</b>
		Nie mam zdania	15	6	9	NS
9	Jak ocenia Pani/Pan jakość materiałów multimedialnych?	Bardzo dobra	56	15	41	<b>0,05</b>
		Raczej dobra	60	23	37	NS
		Zadowolająca	31	13	18	NS
		Niezadowolająca	5	-	5	NS
		Nie mam zdania	4	2	2	NS
10	Stopień wykorzystania elementów interaktywnych w materiałach dydaktycznych.	Bardzo dobry	59	18	41	NS
		Raczej dobry	50	21	29	NS
		Zadowolający	28	10	18	NS
		Zdecydowanie za dużo	10	4	6	NS
		Zdecydowanie za mało	4	-	4	NS
		Nie mam zdania	5	-	5	NS
11	Czy w e-kursie były zawarte informacje o stopniu zaawansowania materiałów (czy oznaczono np. materiały dodatkowe, materiały dla zainteresowanych)?	Tak	151	52	99	NS
		Nie	5	1	4	NS
12	Jak ocenia Pani/Pan jakość nawigacji?	Bardzo dobra	66	24	42	NS
		Raczej dobra	57	22	35	NS
		Zadowolająca	20	5	15	NS
		Niezadowolająca	11	2	9	NS
		Nie mam zdania	2	-	2	NS

\* możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi

**Tab. 3.** Opinie badanej grupy studentów na temat udziału w kursie e-learnigowym „Prawo w ochronie zdrowia” zawarte w pytaniu otwartym ankiety

Negatywne opinie studentów	Pozytywne opinie studentów
<ul style="list-style-type: none"> <li>- nie wzięliście Państwo pod uwagę bardzo ważnej kwestii. Osoby, które zdecydowały się na studia zaoczne to takie, które na co dzień pracują lub, tak jak ja, mają małe dziecko w domu, którym się opiekują; więc logiczne jest to, że nie mają zbyt dużo czasu, a ten kurs pochłania bardzo dużo czasu.</li> <li>- wolałabym tradycyjną formę wykładów, ta jest zbyt czasochłonna.</li> <li>- zbyt mało czasu na rozwiązanie testu.</li> <li>- zbyt wiele linków do oryginalnych stron, które są bardzo rozbudowane.</li> <li>- kurs jest stanowczo za obszerny.</li> <li>- jestem zwolennikiem zajęć tradycyjnych, lubię słuchać wykładów.</li> <li>- materiałów jest stanowczo za dużo.</li> <li>- korzystam z Internetu mobilnego i po obejrzeniu kilku filmów, prędkość Internetu nie pozwala na przeglądanie dalszych materiałów.</li> <li>- uważam pisanie eseju za całkowicie zbędną rzecz. Nie jesteśmy w liceum ani na studiach humanistycznych.</li> <li>- niedosyt kontaktu z tak świetnym wykładowcą.</li> <li>- wymaga od uczestnika samodyscypliny, co czasami okazuje się trudne.</li> <li>- studenci powinni być informowani przed rozpoczęciem nauki o tym, że część zajęć będzie prowadzona w takiej formie.</li> <li>- testy powinny być w języku polskim.</li> <li>- nie mam nieograniczonego dostępu do komputera i przyswajanie wiadomości z ekranu jest mi obce. Część materiałów musiałam wydrukować. Ja lubię wygodnie usiąść i podkreślić sobie na kolorowo najważniejsze rzeczy.</li> <li>- lubię także kontakt z żywym człowiekiem, nauczycielem. Z takiej formy nauczania korzystałam pierwszy raz. Doceniam ogrom pracy, który musiała Pani Doktor włożyć w przygotowania, ale mnie bardziej odpowiadałyby wykłady tradycyjne na zmianę z obecną formą.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- jestem bardzo zadowolona z tej formy edukacji. Pierwszy raz uczestniczyłam w tego typu zajęciach i jestem pozytywnie zaskoczona.</li> <li>- wiele innych zajęć też mogłoby się odbywać w ten sposób, np. psychologia czy seksuologia lub nefrologia. Dziękuję.</li> <li>- kurs jest bardzo dobrze przygotowany, dużo różnorodnych materiałów, platforma Moodle działała również bez zarzutu.</li> <li>- jakość kursu dobra, mobilizuje do nauki przedmiotu.</li> <li>- wspomniały innowacyjny pomysł, program na 6! ze słoneczkiem.</li> <li>- jeżeli musiałabym wybierać: siedzieć na wykładach, a kurs e-learning – to wolałabym kurs. Mam nadzieję, że w przyszłości będzie więcej tego typu kursów.</li> <li>- bardzo dobry kurs zmuszający studentów nie tylko do odtwarzania wiedzy, ale do jej zrozumienia.</li> <li>- przedmiot wyznaczył dość wysokie wymagania. Informacje zawarte w modułach na pewno bardzo mnie wzbogaciły i cieszę się z ich poznania, natomiast zdecydowanie cenniejszymi informacjami dla mnie, osobiście, były spotkania z Panią Doktor i komentarze do tematów seminaryjnych (ich interpretacja przez profesjonalistę i wyjaśnianie na bieżąco wątpliwości i nasuwających się pytań).</li> <li>- dzięki kursowi zaoszczędziłam dużo czasu.</li> <li>- mogłam się uczyć, kiedy chcę i jak chcę.</li> <li>- super pomysł! W końcu nie traci się czasu na nudne wykłady, na które i tak nikt nie uczęszcza. SUPER!</li> <li>- pracując w systemie zmianowym, mogę zaplanować sobie czas nauki, kiedy chcę. Mam dostęp do materiałów dydaktycznych bez obawy, że czegoś nie zdążę zapisać. Życzę powodzenia w pionierskim działaniu.</li> <li>- bardzo dobra forma prowadzenia zajęć. Przygotowany materiał, nie trzeba szukać po bibliotekach i księgarniach, wiadomo, jaki zakres materiału obowiązuje.</li> <li>- chciałabym, żeby większa liczba przedmiotów była realizowana w formie e-learning, ponieważ zdecydowanie więcej materiału można przyswoić i nie traci się czasu na dojazdy na zajęcia.</li> <li>- podobało mi się bardzo, aczkolwiek muszę się przyznać, że na początku ciężko było mi się zmotywować do nauki, dopiero gdy terminy zaczęły gonić. Może wyznaczyć po kolei terminy zaliczenia testów (np. jeden na tydzień) zamiast wszystkie naraz? Może studentom ułatwiło by to systematyczną pracę, a nie naukę na ostatni dzwonek (mi na pewno by to pomogło).</li> <li>- chciałam szczerze podziękować Pani prowadzącej za przygotowanie wszystkiego, dostępność i wytrwałość.</li> <li>- bardzo dobry schemat nauczania, pomijający wykłady, na które należy dotrzeć i często spotkać się z mało interesującą mową, a, jak wiemy, ma to duże znaczenie w przekazywaniu wiedzy.</li> <li>- istotne jest, aby platforma działała na zasadzie zastępstwa wykładów odbywających się w gmachu uczelni.</li> <li>- osobiście jestem za wdrożeniem systemu e-kursu, oraz uważam, że w połączeniu z zajęciami seminaryjnymi (które stały się uzupełnieniem kursu) przyniósł więcej korzyści, niż było by to w przypadku innego schematu przeprowadzanych zajęć.</li> </ul>

## Obrony prac doktorskich

### I Wydział Lekarski

12 stycznia 2012 roku

godz. 12<sup>00</sup>

**lek. Joanna Sańko-Resmer** *Zaburzenia budowy i funkcji gruczołu tarczowego u pacjentów po przeszczepieniu wątroby*

promotor: prof. dr hab. Leszek Pączek

recenzenci: prof. dr hab. Ewa Żukowska-Szczechowska, prof. dr hab. Waldemar Karnafel

godz. 13<sup>30</sup>

**lek. Piotr Smoter** *Analiza wskazań i wyników zastosowania pozaustrojowego krążenia żylnego podczas przeszczepienia wątroby*

promotor: prof. dr hab. Krzysztof Zieniewicz

recenzenci: dr hab. Andrzej Kański, prof. nadzw. WUM, dr hab. Paweł Nachulewicz

### Wydział Farmaceutyczny

11 stycznia 2012 roku

godz. 12<sup>00</sup>

**mgr farm. Łukasz Szczęsny** *Ocena toksyczności substancji promieniochronnych z wykorzystaniem testów na *Brachionus calyciflorus* (wrotki)*

promotor: dr hab. Grzegorz Nałęcz-Jawecki

recenzenci: prof. dr hab. Lidia Wolska, dr hab. Olga Olszowska, prof. nadzw. WUM

### Wydział Nauki o Zdrowiu

24 stycznia 2012 roku

godz. 11<sup>30</sup>

**mgr Edyta Krzych-Fałta** *Znaczenie czynników środowiskowych w alergizacji pacjentów z alergicznym nieżytem nosa*

promotor: dr hab. n. med. Bolesław Samoliński, prof. nadzw. WUM

recenzenci: prof. dr hab. Marek Kulus (WUM), prof. dr hab. Jerzy Kruszewski (WIM Warszawa)

godz. 12<sup>30</sup>

**lek. Katarzyna Jacewicz-Płusa** *Wpływ pozycji ciała na dyspersję odstępu QT w elektrokardiogramie u zdrowych kobiet*

promotor: dr hab. n. med. Andrzej Krupienicz

recenzenci: prof. dr hab. Grzegorz Opolski (WUM), prof. dr hab. Jan Kowalski (UM w Łodzi)

godz. 13<sup>30</sup>

**mgr Marta Dąbrowska-Bender** *Badanie jakości życia chorych po transplantacji wątroby jako istotny element wyników leczenia*

promotor: prof. dr hab. n. med. Janusz Ślusarczyk

recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Szczerbań (WUM), dr hab. Andrzej Szpak (UM w Białymstoku)



# Analiza opinii studentów i nauczycieli akademickich Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego na temat kształcenia przez Internet

Opinions of medical students and academic teachers on online learning as exemplified by results of a survey conducted at the Medical University of Warsaw.  
Pilot study.

dr n. o zdr. Joanna Gotlib<sup>1</sup>, dr n. med. Dariusz Białoszewski<sup>2</sup>, mgr Anna Mosiołek<sup>3</sup>,  
lek. med. Filip Dąbrowski<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia Wydziału Nauki o Zdrowiu, Warszawski Uniwersytet Medyczny

<sup>2</sup> Zakład Rehabilitacji Oddziału Fizjoterapii II Wydziału Lekarskiego, Warszawski Uniwersytet Medyczny

<sup>3</sup> Warszawski Uniwersytet Medyczny, II Wydział Lekarski, kierunek: fizjoterapia

<sup>4</sup> Warszawski Uniwersytet Medyczny, I Wydział Lekarski, kierunek: lekarski

## STRESZCZENIE

**Wstęp i cel pracy:** Kształcenie przez Internet wprowadzane jest w coraz większej liczbie uczelni wyższych kształcących specjalistów ochrony zdrowia, jako samodzielne kursy lub wspomaganie tradycyjnego kształcenia. Celem pracy była analiza opinii studentów i pracowników naukowo-dydaktycznych WUM na temat wprowadzenia kształcenia przez Internet w Warszawskim Uniwersytecie Medycznym.

**Materiał i metody:** 1528 studentów (Grupa S: 80% kobiet, 18% mężczyzn, średni wiek 29,7 lat, min. 19, max. 52, SD: 3,73) oraz 128 nauczycieli akademickich (Grupa N: 54% kobiet, 45% mężczyzn, średni wiek 40,43 lat, min. 25, max. 67, SD: 12,36, średni staż 11 lat, min. 1 rok, max. 35 lat, SD: 8,86). Dobrowolne, anonimowe badania ankietowe (2 kwestionariusze: Grupa S – 14 pytań i Grupa N – 20 pytań). Analiza statystyczna (Statistica 9.0, licencja WUM): nieparametryczny test U Manna-Whitneya,  $p < 0,05$ .

**Wyniki:** 53% studentów zawsze korzysta z komputera podczas nauki, a 74% przed przystąpieniem do nauki w systemie e-learningu nie potrzebuje dodatkowego szkolenia. 55% wykładowców codziennie lub kilka razy w tygodniu wykorzystuje Internet w celach dydaktycznych lub do kontaktu ze studentami, a 65% przekazuje studentom przez Internet materiały z zajęć dydaktycznych. 58% studentów chciałoby wziąć udział w zajęciach dydaktycznych prowadzonych przez Internet, 54%

nauczycieli byłoby zainteresowanych przeprowadzeniem zajęć dydaktycznych przez Internet ( $p = NS$ ). W opinii większości nauczycieli i studentów WUM wykłady i seminaria są najlepszą formą zajęć dydaktycznych, która nadaje się do nauczania przez Internet ( $p = NS$ ), a przedmioty ogólnouniwersyteckie byłyby najlepszym obszarem do zdalnego kształcenia ( $p = NS$ ).

### Wnioski:

1. Wprowadzanie nowych metod kształcenia przez Internet należy rozpocząć od zajęć teoretycznych realizowanych w trybie wykładów i seminariów w zakresie przedmiotów ogólnouniwersyteckich.
2. Należy propagować wśród nauczycieli akademickich WUM wiedzę na temat możliwości, jakie oferuje e-learning ze względu na to, że ta nowatorska metoda kształcenia może w istotny sposób uatrakcyjnić ofertę dydaktyczną i wpłynąć na dalsze podnoszenie jakości kształcenia w WUM.

**Słowa kluczowe:** kształcenie na odległość, blended-learning, uczelnia medyczna, nowoczesne metody kształcenia.

## SUMMARY

**Introduction and objective:** Online learning is being introduced either as independent courses or in addition to traditional education at an increasing number of university-level schools training

future health-care specialists. The present study aimed to analyse the opinions of students and teachers from the Medical University of Warsaw on the introduction of e-learning at their University.

**Material and methods:** The study involved 1528 students (Group S, 80% F, 18% M; average age 29.7 years, min. 19, max. 52, SD 3.73) and 128 academic teachers (Group T: 54% F, 45% M; average age 40.43 years, min. 25, max. 67, SD 12.36, average time at the university: 11 years, min. 1, max. 35, SD: 8.86). A voluntary anonymous survey (two questionnaires: 14 questions for Group S and 20 questions for Group T). Statistical analysis (Statistica 9.0, licensed to MUW): non-parametric Mann-Whitney u test,  $p < 0.05$ .

**Results:** According to our findings, 53% of the students always use the computer while studying and 74% do not need additional training before starting e-learning. Moreover, 55% of the teachers use the Internet for educational purposes or to contact their students every day or several times a week and 65% provide students with class materials via the Internet. Fifty-eight per cent of the students would like to participate in e-learning and 54% of the teachers would be interested in

conducting classes online ( $p = NS$ ). In the opinion of most teachers and students of MUW, traditional teaching forms that could be most successfully taught on-line are lectures and seminars ( $p = NS$ ) and the educational content most suitable for e-learning would be general academic courses ( $p = NS$ ).

### Conclusions:

1. A vast majority of students currently have access to a computer and use the Internet for studying. Therefore, they already have the technical preparation for distance learning.
2. It is necessary to raise students' computer skills and their ability to use e-learning platforms to avoid a situation when insufficient skills would impede teaching and affect their perception of this modern form of education.
3. The introduction of e-learning at medical universities should begin with general academic courses conducted in the form of lectures and seminars.
4. The findings of the present study represent a basis for conducting a prospective representative multi-centre study.

**Key words:** *distance learning, blended-learning, medical university, modern teaching methods.*

## Wstęp

Postępujący w ostatnich latach rozwój technologii teleinformatycznych i Internetu wpłynął na coraz częstsze wykorzystanie metod zdalnego nauczania: e-learningu czy blended-learningu w kształceniu specjalistów ochrony zdrowia [1-7].

Zasadność wprowadzenia nauczania przez Internet w uczelniach medycznych, w których specyfika kształcenia wymaga interpersonalnego kontaktu z chorymi, a relacja Uczeń-Nauczyciel-Mistrz stanowi w procesie kształcenia nieocenioną rolę, wciąż budzi wiele wątpliwości. Z drugiej strony, dynamiczny rozwój nauki w tej dziedzinie wymaga ciągłej aktualizacji przekazywanej studentom wiedzy, która jest fundamentem zapewniania wysokiej jakości kształcenia w wyższych uczelniach. Aktualizację wiedzy bez ponoszenia dodatkowych, wysokich nakładów finansowych może zapewnić właśnie wykorzystanie e-learningu, dlatego też kształcenie przez Internet wprowadzane jest w coraz większej liczbie uczelni wyższych kształcących specjalistów ochrony zdrowia [1-7].

Kształcenie zdalne umożliwia prowadzenie samodzielnych kursów e-learningowych, wspomaganie tradycyjnego kształcenia, bieżącą kontrolę jakości kształcenia oraz stałą aktualizację przekazywanej

studentom wiedzy. Warunkiem koniecznym do efektywnego wykorzystania Internetu do uczenia się i nauczania jest umiejętność biegłej obsługi komputera i Internetu wśród studentów i wykładowców [1-7].

## Cel pracy

Celem pracy była analiza opinii studentów i wykładowców Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego na temat możliwości wprowadzenia kształcenia przez Internet w WUM.

## Materiał badany

W badaniach grupy studentów WUM (Grupa S) udział wzięło 1528 studentów, w tym 1228 kobiet i 275 mężczyzn. Średni wiek badanej grupy – 29,7 lat (min. 19, max. 52, SD: 3,73). W badaniach udział wzięło 671 studentów studiów jednolitych, 643 studiów I stopnia i 199 studiów II stopnia oraz 863 studentów studiów stacjonarnych i 632 studentów studiów niestacjonarnych.

W badaniach grupy pracowników WUM (Grupa N) udział wzięło 128 pracowników naukowo-dydaktycznych: 54% kobiet i 45% mężczyzn. Średni wiek badanej grupy wyniósł 40,43 lat (min. 25, max. 67, SD: 12,36). Średni staż pracy na stanowisku nauczyciela akademickiego w badanej grupie

**Tab. 1.** Korzystanie z komputera/Internetu podczas nauki w grupie studentów Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

l.p.	Pytanie	Odpowiedzi	Grupa S*/ Odsetek odpowiedzi
1.	Jak często korzysta Pani/Pan z komputera/ Internetu podczas nauki?	Zawsze	53%
		Kilka razy w tygodniu	33%
		Rzadziej niż raz w miesiącu / nigdy	1%
2.	Proszę określić Pani/Pana dostęp do komputera (laptop, netbook, komputer stacjonarny)?	Korzystam z komputera, który jest do mojej dyspozycji	81%
		Korzystam z komputera razem z członkami rodziny	12%
		Korzystam z komputera razem ze znajomymi/koleżankami	2%
		Korzystam z komputera tylko w miejscach publicznych	0,2%
		Nie korzystam z komputera	0,2%
3.	Z jakiego systemu operacyjnego korzysta Pani/Pan obecnie?	Starszy niż Windows XP	17%
		Windows XP	45%
		Windows Vista	19%
		Mac OS	6%
		Linux	2%
4.	Z jakiego komputera korzysta Pani/Pan obecnie?	Do 3 lat	70%
		Od 3 lat do 6 lat	18%
		Starszy niż 6 lat	2%
		Nie wiem	0,7%
5.	Czy ma Pani/Pan dostęp do szybkiego łącza szerokopasmowego Internetu?	Tak	86%
		Nie	7%
		Nie wiem	4%
6.	Jakie czynniki Pani/Pana zdaniem mogłyby najbardziej zachęcić Panią/Pana do udziału w zajęciach dydaktycznych prowadzonych przez Internet (e-learning)?	Dowolnie wybierany czas nauki	50%
		Indywidualny tryb / tempo nauki	40%
		Interaktywny, osobisty kontakt z wykładownicą	17%
		Względy finansowe (koszty dojazdów)	14%
		Możliwość poszerzania własnych zainteresowań	25%
		Stała aktualizacja przekazywanej wiedzy	25%
7.	Jak często korzysta Pani/Pan z Internetu?	Prawie cały czas jestem „on-line”	21%
		Kilka razy dziennie	57%
		Codziennie	11%
		Kilka razy w tygodniu	6%
		Raz lub kilka razy w miesiącu	0,2%
		Rzadziej niż raz w miesiącu	0,2%
8.	Czy przed przystąpieniem do nauki w systemie e-learningu potrzebuje Pani/Pan dodatkowego szkolenia w zakresie podstawowej obsługi komputera/Internetu?	Zdecydowanie tak / tak	9%
		Nie wiem	16%
		Zdecydowanie nie / nie	74%

\* Grupa S – grupa studentów biorących udział w badaniu

pracowników WUM wyniósł 11 lat (min. 1 rok, max. 35 lat, SD: 8,86).

Badani pracownicy WUM prowadzili wszystkie rodzaje zajęć dydaktycznych: wykłady, seminaria, ćwiczenia, laboratoria oraz fakultety dla wszystkich kierunków i lat studiów.

### Metody badania

Dobrowolne i anonimowe badania ankietowe zostały przeprowadzone za pomocą dwóch samodzielnie skonstruowanych kwestionariuszy: ankiety dla studentów i nauczycieli. Celem umożliwienia porównania otrzymanych wyni-

ków badań pomiędzy grupą studentów i nauczycieli, 10 pytań zawartych w dwóch ankietach była taka sama.

Badania w grupie studentów prowadzono od 4 kwietnia do 9 maja 2011 roku podczas zajęć dydaktycznych. Ankieta składała się z 14 pytań (pytania zamknięte, jedno- i wielokrotnego wyboru, pytanie otwarte, pytanie półotwarte, pytania z wykorzystaniem skali 2-5). W badaniach udział wzięli studenci kierunków: lekarskiego, lekarsko-dentystycznego, farmacji, fizjoterapii, pielęgniarstwa, położnictwa.

Badanie w grupie nauczycieli prowadzone było od 15 maja do 9 czerwca 2011 roku. Ankieta, w formie internetowego kwestionariusza umieszczonego

**Tab. 2.** Samoocena obsługi komputera w badanej grupie studentów Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Aplikacja komputerowa	Nie korzystam	Średnia ocena umiejętności obsługi wybranych aplikacji komputerowych
Edytor tekstu (np. Word)	7*	5**
Arkusze kalkulacyjne (np. Excel)	50	4,29
Program do obsługi poczty elektronicznej	88	4,46
Fora dyskusyjne	85	4,36
Przeglądarki internetowe (np. Internet Explorer)	4	4,95
Pakiet statystyczny (np. Statistica)	536	2,25
Komunikatory tekstowe (np. Gadu-Gadu)	80	4,55
Komunikatory głosowe (np. Skype)	170	4

\* – liczba osób

\*\* – średnia ocena w skali od 2-3,3,5-4-4,5-5

na bezpłatnym serwerze zewnętrznym: <https://spreadsheets.google.com/spreadsheet/viewform?formkey=dFdLb3lRSVhGQk1rYzBfZVFY3c6MQ>, została rozesłana e-mailem do wszystkich pracowników naukowo-dydaktycznych WUM. Bazę adresów e-mailowych autorzy otrzymali dzięki uprzejmości pracowników Działu Informatyki WUM, do jednorazowego wykorzystania adresów e-mail dla potrzeb niniejszego badania. Ankieta składała się z 20 pytań (pytania zamknięte, jedno- i wielokrotnego wyboru, pytanie otwarte, pytania półotwarte).

### Analiza statystyczna uzyskanych wyników

Uzyskane w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych dane, zostały zebrane w arkuszu Microsoft Excel (Microsoft Office). Do analizy statystycznej wykorzystano program firmy Statsoft STATISTICA 9.0 (licencja Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego).

Ze względu na charakter analizowanych danych (dane jakościowe, nieparametryczne), a dane te nie miały rozkładu normalnego –  $p > 0,05$  – analizowanego testem Shapiro-Wilka, do analizy statystycznej uzyskanych wyników wykorzystano nieparametryczny test statystyczny test U Manna-Whitneya. Za istotny statystycznie przyjęto poziom istotności  $p < 0,05$ .

### Wyniki

W badanej grupie, większość studentów WUM (53%) zawsze korzysta z komputera podczas nauki, a zdecydowana większość studentów (74%) przed przystąpieniem do nauki w systemie e-learningu nie potrzebuje dodatkowego szkolenia w zakresie obsługi komputera/Internetu. Szczegółowe wyniki przedstawiono w Tab. 1.

W badanej grupie studenci bardzo wysoko ocenili umiejętność obsługi wszystkich podstawowych

aplikacji komputerowych – powyżej 4 (w skali od 2 do 5), najniżej oceniono wyłącznie umiejętność obsługi pakietu statystycznego. Szczegółowe wyniki przedstawiono w Tab. 2.

W badanej grupie wykładowców WUM 55% codziennie lub kilka razy w tygodniu wykorzystuje Internet w celach dydaktycznych lub do kontaktu ze studentami, a 65% wykorzystuje Internet do przekazywania studentom materiałów z zajęć dydaktycznych w formie elektronicznej. Większość wykładowców – 66% – byłaby zainteresowana wspomaganie tradycyjnie prowadzonego kształcenia w formie wykładów, seminariów i ćwiczeń technikami nauczania przez Internet. Szczegółowe wyniki przedstawiono w Tab. 3.

W opinii większości nauczycieli i studentów WUM wykłady i seminaria są najlepszą formą zajęć dydaktycznych, która nadaje się do nauczania przez Internet. Największa grupa wykładowców (67%) i studentów (48%) WUM deklarowała, że obszar przedmiotów ogólnouniwersyteckich byłby najlepszym obszarem do zdalnego kształcenia. Większość studentów (58%) chciałaby wziąć udział w zajęciach dydaktycznych prowadzonych przez Internet, 54% nauczycieli byłaby zainteresowana przeprowadzeniem zajęć dydaktycznych przez Internet. Szczegółowe wyniki przedstawiono w Tab. 4.

### Dyskusja

W polskim piśmiennictwie naukowym (Polska Bibliografia Lekarska – PBL, wyszukiwane frazy: nauczanie na odległość, opublikowane w latach 1991-2011) odnaleziono przede wszystkim publikacje dotyczące prowadzenia przez Internet kształcenia ustawicznego [8-13] oraz doniesienia zjazdowe dotyczące szerokiej możliwości zastosowania zdalnego nauczania studentów kierunków medycznych [14-16]. Jedną z odnalezionych prac dotyczyła opinii wykładowców na temat kształcenia przez Internet [17], nie odnaleziono natomiast w polskim

**Tab. 3.** Analiza opinii na temat kształcenia przez Internet w grupie pracowników Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Lp.	Pytanie	Odpowiedzi	Grupa N*
1.	Jakie czynniki Pani/Pana zdaniem związane z kształceniem przez Internet mogłyby wpłynąć na poprawę jakości kształcenia studentów w WUM?	Konieczność aktualizacji przez wykładowców przekazywanych studentom treści kształcenia	64%
		Efektywne wykorzystanie czasu zajęć	40%
		Uatrakcyjnienie materiałów dydaktycznych poprzez wykorzystanie materiałów multimedialnych	70%
		Możliwość stałego monitorowania postępów studentów poprzez wykorzystanie platformy e-learningowej	39%
		Konieczność stałego, systematycznego uczenia się przez studentów poprzez konieczność zaliczania poszczególnych partii materiału w określonym terminie	28%
2.	Jak często obecnie wykorzystuje Pani/Pan Internet w celach dydaktycznych / do kontaktu ze studentami?	Codziennie / kilka razy w tygodniu	55%
		Raz lub kilka razy w miesiącu	25%
		Rzadziej niż raz w miesiącu	7%
		Nigdy, ponieważ nie mam takiej potrzeby	9%
3.	Do jakich zadań wykorzystuje obecnie Pani/Pan Internet w celach dydaktycznych / do kontaktu ze studentami?	Do przekazywania studentom materiałów z zajęć dydaktycznych w formie elektronicznej	65%
		Do odpowiadania studentom na wątpliwości dotyczące treści merytorycznych prowadzonych zajęć dydaktycznych	40%
		Do informowania studentów o zaliczeniach / zmianach w rozkładzie zajęć itd.	56%
		Podczas sprawdzania prac dyplomowych	29%
		Do umawiania się na spotkania ze studentami	42%
		Nie dotyczy, nie wykorzystuję Internetu w celach dydaktycznych, ani do kontaktu ze studentami	9%
4.	Jakie czynniki Pani/Pana zdaniem mogłyby najbardziej zachęcić pracowników naukowo-dydaktycznych WUM do przeprowadzenia zajęć przez Internet (e-learning)?	Dowolnie wybierany czas pracy	73%
		Względy finansowe (brak kosztów dojazdów)	46%
		Interaktywny, osobisty kontakt ze studentami	31%
		Stała aktualizacja przekazywanej studentom wiedzy	43%
		Możliwość prowadzenia zajęć na „różnych poziomach zainteresowań” studentów	59%
		Możliwość stałego monitorowania stopnia opanowania wiedzy przez studentów	29%
5.	Czy byłaby Pani/Pan zainteresowana wspomaganie tradycyjnie prowadzonego kształcenia w formie wykładów, seminariów i ćwiczeń technikami nauczania przez Internet?	Zdecydowanie tak / tak	66%
		Nie wiem	14%
		Zdecydowanie nie / nie	18%
6.	Czy przed przystąpieniem do prowadzenia zajęć dydaktycznych w systemie e-learningu potrzebuje Pani/Pan dodatkowego szkolenia w zakresie przygotowania materiałów dydaktycznych?	Zdecydowanie tak / tak	66%
		Nie wiem	14%
		Zdecydowanie nie / nie	18%
7.	Czy w Pani/Pana opinii student biorący udział w zajęciach e-learningowych, w stosunku do tradycyjnych zajęć poświęca:	więcej czasu na naukę	14%
		mniej czasu na naukę	25%
		tylko samo czasu na naukę	20%

\* Grupa N – grupa nauczycieli akademickich WUM biorących udział w badaniu

piśmiennictwie publikacji dotyczących analizy opinii na ten temat studentów kierunków medycznych.

W dostępnym, światowym piśmiennictwie (PubMed/MEDLINE, SCOPUS, EMBASE, wyszukiwane frazy: e-learning, health sciences, computer literacy, artykuły w języku angielskim, opublikowane w ostatnich 5 latach) liczne doniesienia autorów

reprezentujących wiele krajów podejmują problematykę zastosowania nowoczesnych technologii informacyjnych w kształceniu studentów kierunków medycznych. Publikacje dotyczą przede wszystkim porównania skuteczności kształcenia przez Internet oraz tradycyjnego nauczania, zastosowania e-learningu w kształceniu ustawicznym oraz prezentują

**Tab. 4.** Opinie na temat kształcenia przez Internet w grupie studentów i wykładowców Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

I.p.	Pytanie	Odpowiedzi	Grupa S <sup>1</sup>	Grupa N <sup>2</sup>	p <sup>3</sup>
1.	Jaka forma zajęć dydaktycznych nadaje się do nauczania przez Internet?	Wykłady	93%	73%	NS <sup>4</sup>
		Seminaria	63%	39%	
		Ćwiczenia	11%	12%	
		Laboratoria	5%	1%	
2.	Które przedmioty szczególnie nadają się do nauczania przez Internet?	Przedmioty ogólnouniwersyteckie	48%	67%	NS
		Przedmioty z zakresu nauk podstawowych	36%	76%	<0,001
		Przedmioty z podstaw nauk klinicznych	8%	29%	<0,001
		Zajęcia kliniczne	2%	3%	NS
3.	Czy chciałaby Pani/Pan wziąć udział w zajęciach dydaktycznych prowadzonych przez Internet? Czy byłaby Pani/Pan zainteresowana przeprowadzeniem zajęć dydaktycznych przez Internet?	Zdecydowanie tak/ tak	58%	54%	NS
		Nie wiem	13%	23%	<0,05
		Zdecydowanie nie/ nie	10%	20%	<0,05
4.	Jakie czynniki Pani/Pana zdaniem mogłyby najbardziej zachęcić studentów do udziału w zajęciach dydaktycznych prowadzonych przez Internet?	Dowolnie wybierany czas nauki	50%	73%	<0,01
		Interaktywny, osobisty kontakt z wykładowcą	17%	31%	<0,05
		Względy finansowe (koszty dojazdów)	14%	46%	<0,001
		Możliwość poszerzania własnych zainteresowań	25%	59%	<0,001
		Stała aktualizacja przekazywanej wiedzy	26%	43%	<0,01

<sup>1</sup> Grupa S – grupa studentów WUM biorących udział w badaniu

<sup>2</sup> Grupa N – grupa nauczycieli akademickich WUM biorących udział w badaniu

<sup>3</sup> p – poziom istotności statystycznej różnic pomiędzy grupą studentów i nauczycieli akademickich WUM

<sup>4</sup> NS – różnica nie istotna statystycznie (not significant)

indywidualne, wspomagające kształcenie narzędzia i programy e-learningowe. Wiele publikacji dotyczy również analizowanego m.in. w niniejszej pracy dostępu studentów do własnego komputera, dostępu do Internetu oraz częstości ich wykorzystania podczas nauki [18-28]. W dostępnym piśmiennictwie polskim i światowym nie odnaleziono publikacji analizujących opinie studentów i wykładowców na temat e-learningu jeszcze przed jego wprowadzeniem do stosowanych metod kształcenia.

Badania dotyczące analizy dostępu studentów do własnego komputera i dostępu do Internetu, oraz częstości ich wykorzystania podczas nauki prowadzone są w wielu krajach świata, gdyż dostęp do Internetu jest warunkiem koniecznym do stosowania metod kształcenia na odległość [18-28].

W badaniach własnych, podobnie jak w badaniach innych autorów, większość studentów posiadało własny komputer i stały dostęp do Internetu [18-28]. Większość badanych studentów WUM – 53% – korzystała z komputera i Internetu zawsze podczas nauki, co jest zgodne z wynikami innych autorów. W badaniach prowadzonych przez Rzymskiego i wsp. w Uniwersytecie Medycznym w Poznaniu, w grupie 180 studentek położnictwa, z Internetu korzystało 82% badanych, a 79,3% korzystało w czasie nauki z medycznych zasobów Internetu [23]. W badanej przez Rzymskiego grupie, studentki korzystały z Internetu średnio od 5,3 do 8,4 razy w miesiącu, a więc rzadziej, niż deklarowali

to studenci w badaniach własnych. Częstość korzystania z Internetu, co podkreśla wielu autorów, zależy w dużym stopniu od samooceny umiejętności obsługi komputera badanej grupy studentów.

W badaniach własnych studenci wysoko oceniali swoje umiejętności w zakresie obsługi podstawowych aplikacji komputerowych, natomiast w badaniach Rzymskiego samoocena była istotnie niższa – 3,7. Podobne wyniki uzyskał Castelló Castañeda, który analizował korzystanie z komputera w grupie 90 studentów stomatologii, wśród których 93,30% korzystało z komputera w domu, ale umiejętność jego obsługi była oceniana w badanej grupie jako przeciętna. W wielu światowych publikacjach podkreśla się fakt, że umiejętność obsługi komputera i Internetu koreluje z częstością i chęcią uczestnictwa studentów w zajęciach prowadzonych przez Internet. Dlatego też, w kontekście wprowadzania w coraz większej liczbie uczelni zajęć dydaktycznych prowadzonych przez Internet, należy stale podnosić kompetencje studentów w zakresie obsługi komputera, żeby ich brak kompetencji w tym zakresie nie wpływał negatywnie na udział w zajęciach e-learningowych.

Podobne, jak w badaniach własnych, wyniki w zakresie posiadania komputera i korzystania z Internetu przez studentów uzyskali w swoich badaniach Uribe i wsp. [25].

W badaniach prowadzonych w grupie 162 studentów stomatologii, wszyscy posiadali własny komputer, a 96,4% korzystało z Internetu. Zdecydowana

większość studentów – 73,4% posiadała dostęp do Internetu w domu, a korzystanie przynajmniej raz w tygodniu z poczty elektronicznej i wyszukiwarek internetowych deklarowało odpowiednio 92,2% i 88,3% badanych. Jednakże w badaniach Uribe zdecydowanie mniejsza grupa studentów – zaledwie 21,1% – korzystała z zasobów Internetu do wyszukiwania informacji potrzebnych do nauki. Być może było to również związane z ich samooceną obsługi komputera, gdyż dla zdecydowanej większości badanych korzystanie z Internetu było łatwe lub bardzo łatwe (95,4%), ale już tylko 56,2% wskazało, że wyszukiwanie informacji w Internecie jest łatwe.

Wyszukiwanie informacji w Internecie może być związane z często występującą wśród studentów reprezentujących różne kraje barierą językową w korzystaniu z zasobów światowej sieci www. Fuslier analizował czynniki wpływające na częstość korzystania z Internetu w grupie studentów reprezentujących różne kraje: Indie, Mauritius, Reunion i Stany Zjednoczone. Studenci z Indii, Mauritiusa i Reunion częściej podkreślali chęć korzystania z nieanglojęzycznych zasobów sieci, jednakże badania te wymagają kontynuacji i dalszych badań, ponieważ w pracy innego autora, Ayatollahi J. i wsp., 96,6% studentów z Iranu deklarowało, że materiały anglojęzyczne umieszczane w sieci były dużo bardziej przydatne niż materiały edukacyjne w ich języku narodowym.

W badaniach własnych nie analizowano wpływu płci na opinie na temat wprowadzenia e-learningu do metod kształcenia w Warszawskim Uniwersytecie Medycznym, natomiast w wielu światowych publikacjach podkreśla się, że istnieją różnice pomiędzy częstością korzystania z komputera i Internetu wśród kobiet i mężczyzn.

W pracy Joiner R. i wsp. w badaniach 608 brytyjskich studentów (490 kobiet i 118 mężczyzn), grupa badanych mężczyzn istotnie częściej posiadała własną stronę internetową oraz częściej i dłużej korzystała z Internetu, a w szczególności z gier on-line, specjalistycznych stron internetowych oraz ściągania filmów czy muzyki z Internetu w porównaniu z grupą badanych kobiet. W badanej grupie nie wystąpiły natomiast istotne różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami w korzystaniu z Internetu do komunikacji ze znajomymi i członkami rodziny. Odmienne wyniki uzyskał natomiast w swoich badaniach Ayatollahi J. i wsp., w których kobiety korzystały z Internetu częściej ( $p < 0.0001$ ) niż ich koledzy. Być może różnice te można odnieść do kontekstu kulturowego, gdyż badania Ayatollahi J. i wsp. prowadzone były w Iranie. Ponadto, wyniki Ayatollahi J. i wsp. różnią się również w zakresie korzystania przez studentów z komputerów i Internetu. 79% studentów stomatologii w Iranie korzystało z Internetu,

ale tylko 13,79% studentów korzystało z Internetu w celu wyszukiwania ogólnych informacji, zdecydowanie więcej w badanej grupie korzystało z zasobów umieszczonych w sieci do poszukiwania informacji związanej z kierunkiem studiów i niezbędnych do nauki: najczęściej poszukiwano udostępnianych przez wykładowców tekstów – 73%, fotografii klinicznych – 47%, materiałów histopatologicznych – 12%. Wyniki te nie są zgodne z wynikami wcześniej prezentowanych prac, w których korzystanie z komputera do nauki przez studentów było tylko jedną z wielu aktywności w Internecie.

W pozostałych pracach nie analizowano częstości korzystania z Internetu do nauki przez studentów uczelni medycznych. W badaniach prowadzonych przez Ceyhan i wsp. w grupie 437 studentów z Turcji, studenci korzystali z Internetu przede wszystkim do komunikowania z członkami rodziny i znajomymi, głównie w nocy, natomiast w pracy Hanauera i wsp. ponad 80% badanych studentów miało dostęp do Internetu w domu, ale większość studentów zainteresowanych było tematyką żywienia i diet.

Jedyną publikacją, w której wyniki dotyczące częstości korzystania przez studentów z komputera i Internetu były zupełnie różne od tych, uzyskanych we wcześniej omawianych pracach była publikacja opisująca badania prowadzone przez Palesh i wsp. w grupie 198 studentów z Uniwersytetu w Moskwie. Połowa studentów deklarowała korzystanie z Internetu przynajmniej kilka razy w roku, podczas gdy zaledwie 8% badanych korzystało z Internetu codziennie. Większość studentów korzystała z Internetu w domu lub u znajomych, 16% – w pracy, szkole lub kawiarence internetowej. Głównym celem korzystania z Internetu było poszukiwanie materiałów dydaktycznych (60%), korzystanie z poczty elektronicznej (55%), rozrywek (50%), czatu (24%) oraz poszukiwania treści pornograficznych (6%).

## Wnioski

1. Zdecydowana większość studentów posiada dostęp do komputera i korzysta z Internetu podczas nauki, dlatego też wydaje się, brak dostępu do Internetu nie powinien stanowić przeszkody w rozpoczęciu kształcenia studentów na odległość.
2. W związku ze wzrostem popularności kształcenia na odległość, należy podnosić kompetencje studentów w zakresie obsługi komputera i Internetu, tak aby brak kompetencji studentów w tym zakresie nie utrudniał prowadzenia zajęć dydaktycznych i nie wpływał negatywnie na postrzeganie tej nowoczesnej formy kształcenia.
3. W związku z zainteresowaniem zarówno studentów, jak i wykładowców WUM nową formą

- kształcenia, należy rozważyć wprowadzenie kształcenia na odległość do metod dydaktycznych stosowanych w WUM, szczególnie, że ta nowatorska metoda kształcenia może w istotny sposób uatrakcyjnić ofertę dydaktyczną i wpływając na podnoszenie jakości kształcenia.
4. Wprowadzanie nowych metod kształcenia przez Internet należy rozpocząć od zajęć teoretycznych realizowanych w trybie wykładów i seminariów w zakresie przedmiotów ogólnouniwersyteckich.

### Piśmiennictwo

1. Wilkinson A., While A.E., Roberts J.: Measurement of information and communication technology experience and attitudes to e-learning of students in the healthcare professions: integrative review. *J Adv Nurs*. 2009 Apr;65(4):755-72.
2. Booth A., Carroll C., Papaioannou D., Sutton A., Wong R.: Applying findings from a systematic review of workplace-based e-learning: implications for health information professionals. *Health Info Libr J*. 2009 Mar;26(1):4-21.
3. Lee T.S., Kuo M.H., Borycki E.M., Yunyong D.: Critical success factors for implementing healthcare e-Learning. *Stud Health Technol Inform*. 2011;164:64-8.
4. Moule P., Ward R., Lockyer L.: Nursing and healthcare students' experiences and use of e-learning in higher education. *J Adv Nurs*. 2010 Dec;66(12):2785-95.
5. Luke R., Solomon P., Baptiste S., Hall P., Orchard C., Rukholm E., Carter L.: Online interprofessional health sciences education: From theory to practice. *J Contin Educ Health Prof*. 2009 Summer;29(3):161-7.
6. Hege I., Ropp V., Adler M., Radon K., Mäsch G., Lyon H., Fischer M.R.: Experiences with different integration strategies of case-based e-learning. *Med Teach*. 200 Oct;29(8):791-7.
7. Białoszewski D., Kasperska K., Gotlib J.: Tradycja i/czy nowoczesność? Nauczanie na odległość wyzwaniem dla kształcenia studentów kierunków medycznych. *Medycyna Dydaktyka Wychowanie* 2011; 2:
8. Bilski D.: Potrzeby, możliwości i metody kształcenia w zakresie orzecznictwa lekarskiego. *Orzeczn. Lek*. 2008; 5 (1) s.11-17.
9. Cisek M., Górkiewicz M., Brzostek T.: Polish on-line resources for community nurses. *Rocz. AM Białyst*. 2005: 50 suppl. 2 s.59-60.
10. Sobański J.A., Klasa K.: Distant psychotherapy learning. Leonardo da Vinci – SEPTIMUS programme. *Arch. Psychiatr. Psychother*. 2004; 6 (3) s.89-99.
11. Szosland D., Marcinkiewicz A.: Modern technology in lifelong learning of occupational medicine. *Int. J. Occup. Med. Environ. Health* 2004; 17 (4) s.411-416.
12. Marcinkiewicz A., Cybart A., Chromińska-Szosland D., Nosko J.: Nowe formy kształcenia w medycynie pracy. *Med. Pr*. 2003; 54 (6) s.573-578.
13. Marcinkiewicz A., Cybart A., Chromińska-Szosland D.: Możliwości wykorzystania metod distance learning do podyplomowego kształcenia lekarzy na przykładzie specjalizacji z medycyny pracy. *Wiad. Lek*. 2002; 55 suppl. 1 cz. 1, s.330-334.
14. Michowska M.: E-learning i jego wykorzystanie w nauczaniu etyki W: *Nauczanie etyki w uczelniach medycznych – Gdańsk*, 2007 s.169-173.
15. Hippe Z.S., Paszczyński S.: Zdalne nauczanie i zdalne uczenie się w medycynie, *Telemedycyna 2001: II Krajowa Konferencja Naukowa – Łódź*, 2001 s. 5-9, bibliogr. 9 poz. – 2 Krajowa Konferencja Naukowa *Telemedycyna 2001 Łódź 24-26.09. 2001*.
16. Oehlsen A., Baer-Dubowska W.: E-learning: TellRight – providing language competence for medics online (LEONARDO Programme); W: *International Conference „Medical Education in Central and Eastern Europe – from status quo to changes”*; Poznań, 2005 s. 73-79, il., bibliogr. 7 poz., streszcz. – Międzynarodowa konferencja pt. *Edukacja medyczna w krajach Europy Środkowej i Wschodniej – od status quo do zmian* Poznań 07-08.11. 2003.
17. Brodziak A., Piotrowska E.: Zdalne wspomaganie nauczania poprzez Internet – nowe narzędzie nauczyciela akademickiego – doświadczenia własne. *Ann. Acad. Med. Siles*. 2001; 48/49 s.45-51.
18. Fusilier M., Durlabhji S., Cucchi A., Collins M.: A four-country investigation of factors facilitating student internet use. *Cyberpsychol Behav*. 2005 Oct;8(5):454-64.
19. Ceyhan A.A.: Predictors of problematic Internet use on Turkish university students. *Cyberpsychol Behav*. 2008 Jun;11(3):363-6.
20. Castelló Castañeda C., Ríos Santos J.V., Bullón P.: Analysis of the knowledge and opinions of students and qualified dentists regarding the use of computers. *Med Oral Patol Oral Cir Bucal*. 2008 Jan 1;13(1):E71-6.
21. Hanauer D., Dibble E., Fortin J., Col N.F.: Internet use among community college students: implications in designing healthcare interventions. *J Am Coll Health*. 2004 Mar-Apr;52(5):197-202.
22. Palesh O., Saltzman K., Koopman C.: Internet use and attitudes towards illicit internet use behavior in a sample of Russian college students. *Cyberpsychol Behav*. 2004 Oct;7(5):553-8.
23. Rzymiski P., Wilczak M., Pieta B., Opala T., Woźniak J.: Evaluation of internet use in university education by midwifery students. *Med Inform Internet Med*. 2006 Sep;31(3):219-25.
24. Peterson D., Kaakko T., Smart E., Jorgenson M., Herzog C.: Dental students attitudes regarding online education in pediatric dentistry. *J Dent Child (Chic)*. 2007 Jan-Apr;74(1):10-20.
25. Uribe S., Mariño R.J.: Internet and information technology use by dental students in Chile. *Eur J Dent Educ*. 2006 Aug;10(3):162-8.
26. Ayatollahi J., Ayatollahi F., Bahrololoomi R.: Using the internet among dental students in Yazd. *Dent Res J (Isfahan)*. 2010 Winter;7(1):7-11.
27. Joiner R., Gavin J., Duffield J., Brosnan M., Crook C., Durndell A., Maras P., Miller J.
28. Scott A.J., Lovatt P.: Gender, Internet identification, and Internet anxiety: correlates of Internet use. *Cyberpsychol Behav*. 2005 Aug;8(4):371-8.